

2 HISTORICKÝ ZÁUJMOVÝ ÚTVAR²¹

- TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ

Historický záujmový útvar je taká organizačná forma mimoškolskej činnosti, ktorej obsah je zameraný na poznávanie dejín rodnej obce, mesta, regiónu prípadne kraja a na rozširovanie vedomostí z dejín slovenského národa a národností, ktoré na území Slovenska žijú a ktorú tvorí skupina dobrovoľne prihlásených žiakov bez rozdielu veku.²² Vzhľadom k tomu, že účasť žiakov v historickom záujmovom útvaru je dobrovoľná, jeho obsah, program, spôsob činnosti a cieľ práce v ňom sú stanovované a vypracovávané tak, aby sami o sebe čo najviac podporovali aktivitu žiakov.²³

Primárnym cieľom historického záujmového útvaru je „...prehlbovať historické vedomosti prostredníctvom samostatnej práce s historickým materiálom, s umeleckou literatúrou, literatúrou faktu a inými prameňmi, pomocou ktorých nachádzajú žiaci vysvetlenie dôležitých historických javov...“²⁴ a návštevami múzeí, archívov, galérií a iných výstav poznávať, čo dôležité priniesli dejiny regiónu národným dejinám. Sekundárnym cieľom historického záujmového útvaru je naučiť žiakov overovať si historické fakty štúdiom historického pramenného materiálu, teda postupovať pri štúdiu deduktívne, na rozdiel od induktívneho postupu realizovaného na vyučovacích hodinách.²⁵ Štúdium historického pramenného materiálu pomáha žiakovi hľadať vysvetlenia dôležitých historických javov a udalostí, vysvetľovať, čím regionálne dejiny prispeli do národných dejín, prípadne to, ako sa dôležité udalosti národných dejín odrazili v živote daného regiónu. V strede pozornosti každého historického záujmového útvaru by preto malo byť zbieranie a spracovanie historických prameňov a pamiatok materiálnej a duchovnej kultúry minulých dôb daného regiónu. Historický pramenný materiál je vhodné dopĺňať „...spomienkami,

²¹ V staršej odbornej didaktickej literatúre bol pre organizačné formy mimoškolskej činnosti zaužívaný pojem krúžok (historický krúžok). Súčasná legislatívna norma Slovenskej republiky používa pre označenie organizačných foriem mimoškolskej činnosti pojem záujmový útvar (historický záujmový útvar) Anton Liška (ďalej A. L.).

²² FRANKO, Vasiľ: *Organizačné formy dejepisného vyučovania*. Bratislava : SPN, 1973, s. 202.

²³ MEJSTŘÍK, Václav a kol.: *Metodika dějepisu jako učebního předmětu*. Praha : SPN, 1964, s. 337-338.

²⁴ FRANKO, Vasiľ: *Organizačné formy dejepisného vyučovania*. Bratislava : SPN, 1973, s. 202.

²⁵ MEJSTŘÍK, Václav a kol.: *Metodika dějepisu jako učebního předmětu*. Praha : SPN, 1964, s. 338.

*pamäťami, ako aj svojpomocne zhotovenými učebnými pomôckami, ktoré sa spoločne využívajú pre potreby dejepisného vyučovania (užší cieľ), prípadne aj pre výchovu širšej verejnosti (vonkajší cieľ)“.*²⁶

2.1 Vnútna organizácia historického záujmového útvaru

Vnútna organizácia historického záujmového útvaru býva rozličná, v závislosti od počtu jeho členov. Pri malom počte členov (10 – 15) záujmový útvar pracuje ako celok, pri väčšom počte členov (20 – 50) sa spravidla rozdelí na niekoľko sekcií, ktoré pracujú podľa vlastného plánu (archeologické, numizmatické, umeleckej literatúry, na svojpomocné vyhotovenie pomôcok a pod.).²⁷ Organizačné predpisy týkajúce sa mimoškolskej činnosti umožňujú zaradiť do záujmového útvaru žiakov z rôznych ročníkov.²⁸ Historický záujmový útvar býva spravidla riadený študentským výborom, pozostávajúcim z 3 až 5 členov, na čele ktorého stojí predseda, volený z radov študentov. Po metodickkej a odbornej stránke výbor usmerňuje učiteľ dejepisu, prípadne odborný poradca z radov pracovníkov múzea, galérie, archívu, knižnice alebo osvetového strediska, ktorý je zároveň vedúcim záujmového útvaru.²⁹ Ďalšími funkcionármi historického záujmového útvaru sú zapisovateľ a kronikár.

Zriadiť historický záujmový útvar v škole sa odporúča až vtedy, *„...keď je vyučovanie dejepisu v škole na patričnej úrovni...“*³⁰ a *„...keď učiteľ svojou prácou a zánietením pre mieste dejiny vytvoril pre to predpoklady tým, že vyvolal u žiakov primeraný záujem o dejiny a ochotu pracovať pri získavaní a spracovaní materiálu“.*³¹

Základnou pracovnou jednotkou, v rámci ktorej sa realizujú všetky činnosti historického záujmového útvaru, je stretnutie historického záujmového útvaru. Pod pojmom stretnutie historického záujmového útvaru rozumieme *„...organizačne a metodicky uzavretý celok s jasne a konkrétne stanoveným cieľom a programom.“*³² Podľa cieľa a charakteru

²⁶ FRANKO, Vasiľ: *Z teórie vyučovania dejepisu*. Bratislava : SPN, 1981, s. 63.

²⁷ FRANKO, Vasiľ: *Organizačné formy dejepisného vyučovania*. Bratislava : SPN, 1973, s. 203.

²⁸ MEJŠTRÍK, Václav a kol.: *Metodika dějepisu jako učebního předmětu*. Praha : SPN, 1964, s. 337.

²⁹ FRANKO, Vasiľ: *Organizační formy vyučování dějepisu*. In: ČAPEK, Vratislav a kol.: *Didaktika dějepisu II*. Praha : SPN, 1988, s. 261.

³⁰ FRANKO, Vasiľ: *Organizačné formy dejepisného vyučovania*. Bratislava : SPN, 1973, s. 203.

³¹ FRANKO, Vasiľ: *Z teórie vyučovania dejepisu*. Bratislava : SPN, 1981, s. 63.

³² Tamže, s. 64.

dejepisnej činnosti sa stretnutia historického záujmového útvaru delia na pracovné, historicko-kultúrne a slávnostné.³³ Podľa zvoleného miesta činnosti sa stretnutia delia na stretnutia v školských priestoroch (učebňa, telocvičňa, klubovňa, počítačová miestnosť atď.), v mimoškolských zariadeniach (múzeum, archív, galéria, knižnica, kino, osvetové zariadenie atď.) a v teréne (archeologické nálezisko, pamätné miesto, architektonická stavba, skanzen atď.).³⁴ Okrem stretnutí sa program záujmového útvaru môže realizovať aj v rámci dejepisných exkurzií, dejepisných vychádzok, turistických pochodov alebo individuálne v teréne, doma, či v škole.³⁵

Každé stretnutie historického záujmového útvaru musí mať v dostatočnom predstihu pripravený plán činnosti, aby čas strávený na stretnutí bol racionálne a produktívne využitý.³⁶ Plán činnosti historického záujmového útvaru vypracúva vedúci historického záujmového útvaru samostatne, vo forme projektov a tematického výchovno-vzdelávacieho plánu. Výber tém jednotlivých stretnutí sa uskutočňuje kolektívne, a to v rámci otvorenej diskusie všetkých členom záujmového útvaru. Vedúci historického záujmového útvaru vplýva na výber tém tak, že hodnotí ich spoločenskú účelnosť, t. j. využitie ich spracovania v prospech školy, prípadne na zhromaždeniach s rodičmi, besedách s občanmi, v čitateľských kluboch či domoch dôchodcov. Zároveň tak podnecuje členov historického záujmového útvaru k „...poctivej a zodpovednej práci s perspektívou jej verejného zhodnotenia“.³⁷ Najvlastnejšou tematikou historického záujmového útvaru je tematika týkajúca sa regionálnej histórie.³⁸

Na stretnutiach historického záujmového útvaru, konaných pravidelne raz týždenne, sa jeho členovia, pod vedením učiteľa dejepisu, prípadne odborníka z oblasti histórie, múzejníctva, etnografie alebo archeológie, zúčastňujú rôznych činností, rozvíjajúcich ich tvorivé zručnosti a schopnosti. Najväčšia časť činností historického záujmového útvaru sa realizuje na pracovných stretnutiach, ktoré sa konajú v súčinnosti s individuálnou alebo skupinovú výskumnou alebo

³³ FRANKO, Vasiľ: *Organizačné formy dejepisného vyučovania*. Bratislava : SPN, 1973, s. 203.

³⁴ FRANKO, Vasiľ: *Organizační formy vyučování dějepisu*. In: ČAPEK, Vratislav a kol.: *Didaktika dějepisu II*. Praha : SPN, 1988, s. 261.

³⁵ FRANKO, Vasiľ: *Organizačné formy dejepisného vyučovania*. Bratislava : SPN, 1973, s. 203.

³⁶ STOJKA, Ondrej: *Metodika vyučovania dejepisu*. Bratislava : SPN, 1963, s. 205.

³⁷ MEJSTRÍK, Václav a kol.: *Metodika dějepisu jako učebního předmětu*. Praha : SPN, 1964, s. 337.

³⁸ STOJKA, Ondrej: *Metodika vyučovania dejepisu*. Bratislava : SPN, 1963, s. 205.

zberateľskou prácou v teréne, múzeách, archívoch, osvetových zariadeniach a medzi miestnym obyvateľstvom za účelom vyhľadávania pozostatkov materiálnej a duchovnej kultúry daného regiónu, alebo v knižniciach, kde sa číta a študuje odporúčaná vedecká, vedecko-populárna a umelecká literatúra a literatúra faktu. Získaný materiál potom členovia historického záujmového útvaru na svojich pracovných stretnutiach triedia, systematizujú a spracovávajú. Zakladajú kroniky (kroniky záujmového útvaru, školy a pod.), píšú životopisy významných rodákov, spracúvajú spomienky pamätníkov významných udalostí národných, resp. regionálnych dejín (druhá svetová vojna, pražská jar, august 1968, november 1989 atď.), vyhotovujú fotokópie, albumy, nástenky, informačné tabule s historickou tematikou a pod. Významnejšie materiály sa využívajú na historických večierkoch, besedách a školských konferenciách. Pracovné stretnutia historického záujmového útvaru uskutočňované na konci školského roka majú hodnotiaci charakter. Uzatvárajú ročnú prácu záujmového útvaru, „...zhrňajú výsledky svojej činnosti, schvaľujú získaný materiál pre ďalšie využitie v škole alebo mimo školy. Súčasne vytyčujú nové úlohy pre nasledujúci školský rok.“³⁹ Sú dobrým odrazovým mostíkom pre prácu členov historického záujmového útvaru počas letných prázdnin a v novom školskom roku.

Pracovné stretnutia historického záujmového útvaru sa môžu uskutočniť na rôznych miestach (školských priestoroch, obecných resp. mestských budovách, na historických a pamätných miestach, v múzeách, galériách, knižniciach, archívoch atď.).

Historicko-kultúrne stretnutia historického záujmového útvaru sa organizujú v rámci osláv historických výročí, štátnych sviatkov a pamätných dní. Obyčajne presahujú obsahový a tematický rámec historického záujmového útvaru a zúčastňuje sa ich i väčší počet žiakov (ako poslucháči, diváci alebo priami účastníci rozličných činností – besied, študentských konferencií, historických večierkov, hier, kvízov, súťaží, olympiád, filmových a divadelných predstavení, dejepisných exkurzií, vychádzok, turistických pochodov atď.). Ich program sa realizuje prevažne v kultúrnych domoch (miestnostiach), obecných, resp. mestských úradoch, na pamätných miestach alebo pri historických pamiatkach.⁴⁰

³⁹ FRANKO, Vasiľ: *Z teórie vyučovania dejepisu*. Bratislava : SPN, 1981, s. 69.

⁴⁰ Tamže, s. 70.

Niektoré z historicko-kultúrnych stretnutí historického záujmového útvaru majú taký veľký význam (napr. pri oslavách SNP), že sa pripravujú ako slávnostné stretnutia za účasti všetkých žiakov školy prípadne celej obce, resp. mesta, v ktorom historický záujmový útvar pôsobí. Realizácia programu slávnostných stretnutí historického záujmového útvaru sa uskutočňuje v kultúrnych domoch (miestnostiach) alebo na pamätných miestach.⁴¹

Aby bola činnosť historického záujmového útvaru úspešná, je potrebné dodržať niekoľko didaktických zásad:

1. Každé stretnutie historického záujmového útvaru musí mať jasný, vopred stanovený cieľ a konkrétny obsah práce, vychádzajúci zo schváleného tematického výchovno-vzdelávacieho plánu, dostatočne zaujímavý pre všetkých členov záujmového útvaru. Záujem členov historického záujmového útvaru by mal byť počas celého stretnutia podporovaný voľbou a striedaním vhodných činností, využívaním historických poznatkov z vyučovacích hodín dejepisu, informačných prostriedkov (televízia, rozhlas, internet, printové média), beletrie, populárno-vedeckej a vedeckej literatúry, literatúry faktu a pod.
2. Zvolený obsah činností nemá u členov historického záujmového útvaru podporovať len poznávanie minulosti, ale súbežne s tým by mal účinne vplývať na rozvoj ich intelektuálnych, emocionálnych, vôľových a praktických schopností.
3. Záujmová činnosť by mala poskytovať členom historického záujmového útvaru široký priestor pre samostatné organizovanie a riadenie zvolenej činnosti, v ktorej by sa uplatnili ich individuálne schopnosti a zručnosti a vypestovala zodpovednosť za zverenú úlohu. Vedúci záujmového útvaru v rámci jeho činnosti vystupuje len ako odborný poradca, ktorý reguluje, usmerňuje a svojimi radami, návrhmi a námetmi, motivuje a podporuje záujem členov historického záujmového útvaru o zvolenú činnosť.
4. Každé stretnutie historického záujmového útvaru by malo byť racionálne a produktívne využité, aby sa pre členov historického záujmového útvaru nestalo nudou a formálnou

⁴¹ Tamže, s. 70.

záležitosťou. Plnohodnotné využívanie vymedzeného času a dodržiavanie stanoveného začiatku, zvoleného pracovného postupu a programu historického záujmového útvaru vedie jeho členov k dochvilnosti, systematickosti, disciplinovanosti a k aktívnej tvorivej práci.

5. Predpokladom úspechu každého stretnutia historického záujmového útvaru je jeho dobré organizačné a materiálne zabezpečenie. Materiál pre prácu v historickom záujmovom útvare si zaobstarávajú jeho členovia sami alebo za pomoci vedúceho. Je dôležité, aby každý člen historického záujmového útvaru „...poznal svoju úlohu, spôsob a miesto jej splnenia, aký má použiť materiál alebo pomôcky nato, aby sa dosiahol programom vytýčený cieľ činnosti“.⁴²

Systematická, cieľavedomá a dobre organizovaná mimoškolská činnosť v rámci historického záujmového útvaru so sebou prináša užitočné výsledky. Priebežné výsledky historického záujmového útvaru zachytáva kronika a webová stránka záujmového útvaru alebo školy, prípadne nástenkové noviny, časopis záujmového útvaru alebo školský časopis.⁴³ „Vecné, dvojrozmerné alebo trojrozmerné spracované alebo získané materiály, ako výsledok celoročnej práce, sa predstavujú na školských výstavkách. Výstavy majú za cieľ ukázať celkové výsledky krúžku a jeho prínos k rozšíreniu poznatkov o minulosti našich dejín.“⁴⁴ Písomné práce z oblasti národných a regionálnych dejín členovia historického záujmového útvaru prezentujú v rámci študentskej odbornej činnosti a na školských historických konferenciách a seminároch. Efektívny výsledok činnosti historického záujmového útvaru vedie jeho členov k uvedomeniu, že ich práca nebola márna, že priniesla určitý osôh, že ich obohatila o nové poznatky a nové dojmy. Uspokojenie s výsledkami vlastnej práce vytvára predpoklady pre ďalšiu dejepisnú záujmovú činnosť.

⁴² Tamže, s. 68.

⁴³ ALBERTY, Július: *Didaktika dejepisu*. Banská Bystrica : UMB v Banskej Bystrici, 1992, s. 119.

⁴⁴ FRANKO, Vasiľ: Organizační formy vyučování dějepisu. In: ČAPEK, Vratislav a kol.: *Didaktika dějepisu II*. Praha : SPN, 1988, s. 262.

2.2 Štruktúra stretnutia historického záujmového útvaru

Stretnutie historického záujmového útvaru v rámci mimoškolskej činnosti obsahuje pracovné aktivity a činnosti, tak zo strany členov ako i zo strany vedúceho historického záujmového útvaru. Pozostáva z niekoľkých fáz (častí), ktoré sú usporiadané v rozličnom poradí. Každá z fáz má svoju špecifickú funkciu. Jednotlivé fázy spoločne vytvárajú relatívne uzavretý celok. Niektoré fázy tvoria jadro stretnutia historického záujmového útvaru, iné ho len dopĺňajú, prípadne prehlbujú. Súhrn jednotlivých, vzájomne nadväzujúcich aktivít na stretnutí historického záujmového útvaru, usporiadaných do logického celku, tvorí *štruktúru stretnutia historického záujmového útvaru*.⁴⁵

Štruktúra stretnutia historického záujmového útvaru vychádza zo štruktúry vyučovacej hodiny dejepisu a prispôsobuje ju potrebám a pravidlám mimoškolskej činnosti. Jej konkrétna podoba závisí od viacerých činiteľov. Najdôležitejšie sú ciele (vzdelávacie a výchovné) a obsahové zameranie stretnutia historického záujmového útvaru. Nemenej významnú úlohu zohráva aktivita, tvorivosť, samostatnosť, výkonnosť i celková úroveň členov historického záujmového útvaru, ďalej použité vyučovacie prostriedky (živé slovo vedúceho historického záujmového útvaru, zápis na tabuľu, bezprostredné, sprostredkujúce, textové, názorné učebné pomôcky atď.) a didaktická technika (dataprojektor, počítač, interaktívna tabuľa atď'), aplikované vyučovacie metódy a metodické postupy a v neposlednom rade i didaktické majstrovstvo samotného vedúceho historického záujmového útvaru, ktorým spravidla býva učiteľ dejepisu, prípadne iný odborník z oblasti historických vied (pracovník archívu, múzea, galérie, historik, archeológ, etnograf atď').⁴⁶

Vo vnútornej stavbe stretnutia historického záujmového útvaru, podmienajúcej sústavu organizačných podmienok, sa vyčleňujú tri základné štrukturálne prvky:

1. *Úvod* (úvodná, vstupná a motivačná časť).
2. *Jadro* (hlavná, nosná časť).

⁴⁵ VASILOVÁ, Darina: Vyučovacia hodina dejepisu a jej štruktúra. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, roč. 5, 2010, č. 2, s. 200. [online]. [cit.2011-09-30]. Dostupné na internete: <http://dejiny.unipo.sk/docs/Dejiny_2_2010.pdf>.

⁴⁶ VASILOVÁ, Darina: *Typológia vyučovacích hodín dejepisu*. Prešov : Metodické centrum Prešov, 1999, s. 10-11.

3. Záver (záverečná, fixačná a hodnotiaci časť).⁴⁷

Každá z vyššie uvedených fáz stretnutia historického záujmového útvaru je svojím spôsobom jedinečná a svojská. Jednotlivé fázy stretnutia historického záujmového útvaru sa od seba odlišujú svojím poslaním, obsahom a rozsahom.

Veľký význam má predovšetkým *úvod stretnutia historického záujmového útvaru*, ktorý je kľúčom k riešeniu problému (problémov) – cieľu (cieľov) stretnutia. Úvodná fáza stretnutia historického záujmového útvaru má za úlohu pripraviť jeho členov na pracovnú činnosť, ktorej sa budú venovať v priebehu stretnutia. Kvalitne zvládnutá prípravná fáza v úvode stretnutia je hygienicko-psychologickým predpokladom jeho dobrého priebehu.⁴⁸

Prípravná fáza sa môže realizovať viacerými spôsobmi:

- *oznámením cieľa stretnutia historického záujmového útvaru*⁴⁹ ako hlavnej myšlienky, ku ktorej vedúci historického záujmového útvaru dospeje po didaktickej a metodickej analýze učiva, alebo oznámením cieľa prostredníctvom predloženého problému (chronológia udalosti, príčinné vzťahy, charakteristika osobnosti, komparácia historických javov a pod.), problému, ktorý je konkrétny, jasný a zrozumiteľný,
- *hromadným (frontálnym) opakovaním prebratého dejepisného učiva osvojeného v rámci povinnej výučby na hodinách dejepisu*, ktoré na tému stretnutia historického záujmového útvaru bezprostredne nadväzuje (prvá rovina aktualizácie), s cieľom zistiť mieru osvojenia si učiva a jeho upevnenia,

⁴⁷ VASILOVÁ, Darina: Vyučovacia hodina dejepisu a jej štruktúra. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, roč. 5, 2010, č. 2, s. 200. [online]. [cit.2011-09-30]. Dostupné na internete: <http://dejiny.unipo.sk/docs/Dejiny_2_2010.pdf>.

⁴⁸ VASILOVÁ, Darina: *Typológia vyučovacích hodín dejepisu*. Prešov : Metodické centrum Prešov, 1999, s. 12.

⁴⁹ Správne a jasne stanovený a oznámený výchovný a vzdelávací cieľ má motivačný význam. Stimuluje žiakov k učeniu, prekonávaniu prekážok, naznačuje konkrétne metodické spôsoby, ako dosiahnuť to, čo je potrebné. Zároveň vyvoláva záujem o nové učivo, čím zvyšuje efektívnosť práce žiakov. VASILOVÁ, Darina: Vyučovacia hodina dejepisu a jej štruktúra. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, roč. 5, 2010, č. 2, s. 200. [online]. [cit.2011-09-30]. Dostupné na internete: <http://dejiny.unipo.sk/docs/Dejiny_2_2010.pdf>.

- úvodnou motiváciou⁵⁰ aplikovaním metódy motivačného rozprávania, motivačného rozhovoru, motivačnej demonštrácie, motivačnej výzvy,
- aktualizáciou historického javu (obsahu) na súčasné dianie, uvádzaním príkladov z praxe, ilustráciou, porovnávaním minulosti a súčasnosti (druhá rovina aktualizácie).⁵¹

V hlavnej časti stretnutia historického záujmového útvaru sú dominantnými a určujúcimi znakmi cieľe a obsah stretnutia. „V tejto fáze sa realizuje prezentácia – sprístupňovanie a osvojovanie nového učiva, jeho fixácia – upevňovanie a priebežné preverovanie – alebo sa utvárajú a osvojujú zručnosti a návyky v aplikácii získaných vedomostí.“⁵²

V hlavnej časti stretnutia historického záujmového útvaru je rozhodujúca predovšetkým znalosť didaktiky a metodiky vyučovacieho procesu u vedúceho historického záujmového útvaru, predovšetkým ovládanie (teoretické i praktické) problematiky jednotlivých vyučovacích metód (motivačných, expozičných, fixačných, inovačných a pod.) a metodických postupov, ich správne využitie, striedanie a dopĺňanie podľa charakteru učiva pri akceptovaní zásady názornosti a vekových osobitostí žiakov. Dôležité miesto pri sprístupňovaní nového učiva, získavaní zručností a návykov, utváraní historických predstáv, osvojovaní dejepisných pojmov majú vyučovacie prostriedky, ku ktorým zaraďujeme živé slovo vedúceho historického záujmového útvaru, zápis na tabuľu, ako aj samotné učebné pomôcky (textové a názorné, bezprostredné alebo sprostredkujúce) a didaktickú techniku.⁵³

Užitočným pomocníkom pre vedúceho historického záujmového útvaru pri *sprístupňovaní nových poznatkov* v hlavnej časti stretnutia historického záujmového útvaru je dobre spracovaná osnova nového

⁵⁰ Najcennejším motivačným podnetom býva zaujímavo nastolený problém, prípadne jeho praktický význam pre život. Dôležité je, aby vedúci historického záujmového útvaru motivoval členov historického záujmového útvaru počas celého stretnutia, t.j. v jeho úvode, jadre i závere. V nižších ročníkoch je vhodnejšia emotívna a názorná motivácia, vo vyšších ročníkoch motivácia racionálna. VASILOVÁ, Darina: *Typológia vyučovacích hodín dejepisu*. Prešov : Metodické centrum Prešov, 1999, s. 13.

⁵¹ VASILOVÁ, Darina: Vyučovacia hodina dejepisu a jej štruktúra. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, roč. 5, 2010, č. 2, s. 200. [online]. [cit.2011-09-30]. Dostupné na internete: <http://dejiny.unipo.sk/docs/Dejiny_2_2010.pdf>.

⁵² VASILOVÁ, Darina: *Typológia vyučovacích hodín dejepisu*. Prešov : Metodické centrum Prešov, 1999, s. 11.

⁵³ VASILOVÁ, Darina: Vyučovacia hodina dejepisu a jej štruktúra. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, roč. 5, 2010, č. 2, s. 201. [online]. [cit.2011-09-30]. Dostupné na internete: <http://dejiny.unipo.sk/docs/Dejiny_2_2010.pdf>.

učiva a správne i racionálne zvolený metodický postup. Vedúci historického záujmového útvaru po výbere efektívnych vyučovacích expozičných metód (klasických a inovačných) organizuje a riadi činnosť členov záujmového útvaru tak, aby vyučovanie i samotné učenie malo tvorivý charakter a smerovalo k optimálnemu a efektívnemu splneniu cieľov stretnutia historického záujmového útvaru a výkonový štandard bol verifikovateľný.⁵⁴

V *záverečnej časti stretnutia historického záujmového útvaru* sa výchovný a vzdelávací proces uzatvára. Cieľom tejto etapy je prebrať učivo zopakovať, upevniť, systematicky spracovať a zhrnúť prostredníctvom osnovy učiva predstavujúcej podstatu (základné charakteristické rysy, základné učivo) daného učiva. Dôležitou súčasťou záverečnej fázy stretnutia historického záujmového útvaru je zhodnotenie stretnutia a práce členov historického záujmového útvaru v jeho priebehu.⁵⁵

Posledné minúty stretnutia historického záujmového útvaru patria zadaniu a vysvetleniu domácej úlohy, obsahom ktorých je opakovanie, upevňovanie, rozširovanie a prehľbovanie učiva, ktoré sa na stretnutí historického záujmového útvaru prebralo, ako aj vypracovanie dopĺňujúcich úloh, ktoré sa k tomuto učivu vzťahujú.⁵⁶

Analýzou jednotlivých odborných prác zameraných v teoretickej rovine na vymedzenie štruktúry vyučovacej hodiny, z ktorej štruktúra stretnutia historického záujmového útvaru vychádza, ako i metodických postupov na stretnutiach historického záujmového krúžku a vychádzajúc z požiadaviek pedagogickej praxe, je možné navrhnúť nasledovnú *štruktúru stretnutia historického záujmového útvaru*⁵⁷ ako základnej štruktúrálnej jednotky organizačnej formy systému mimo vyučovania:

⁵⁴ VASILOVÁ, Darina: *Typológia vyučovacích hodín dejepisu*. Prešov : Metodické centrum Prešov, 1999, s. 13.

⁵⁵ VASILOVÁ, Darina: Vyučovacia hodina dejepisu a jej štruktúra. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, roč. 5, 2010, č. 2, s. 201. [online]. [cit.2011-09-30]. Dostupné na internete: <http://dejiny.unipo.sk/docs/Dejiny_2_2010.pdf>.

⁵⁶ VASILOVÁ, Darina: *Typológia vyučovacích hodín dejepisu*. Prešov : Metodické centrum Prešov, 1999, s. 13.

⁵⁷ Navrhnutá štruktúra stretnutia historického záujmového útvaru vychádza zo štruktúry vyučovacej hodiny, ktorú vo svojej publikácii *Typológia vyučovacích hodín dejepisu* prezentovala Darina Vasiľová. Úpravu štruktúry stretnutia historického záujmového útvaru pre potreby stretnutia historického záujmového útvaru spracoval A. L.

1. **Organizačná časť** – pozdrav, zápis do prezenčného hárku, kontrola prítomných členov historického záujmového útvaru na stretnutí (2 – 3 min.).
2. **Oznámenie cieľa stretnutia historického záujmového útvaru** (2 – 3 min.).
3. **Motivácia členov historického záujmového útvaru a aktualizácia učiva** (10 min.).
4. **Opakovanie vedomostí (poznatkov) viažucich sa k téme stretnutia historického záujmového útvaru, nadobudnutých v rámci povinnej výučby na vyučovacích hodinách dejepisu a kontrola domácej úlohy, resp. domácej prípravy** (10 – 15 min.).
5. **Prezentácia (sprístupňovanie) nového učiva** (35 – 40 min.).
6. **Fixácia (upevnenie) nového učiva** (10 min.).
7. **Zhrnutie učiva** (1 – 2 min.).
8. **Zadanie a vysvetlenie domácej úlohy** (1 – 2 min.).
9. **Zhodnotenie stretnutia historického záujmového útvaru a jeho záver** (2 – 3 min.).

Jednotlivé fázy stretnutia historického záujmového útvaru je možné presúvať a modifikovať časovo i priestorovo v závislosti od vybraného druhu vyučovania (výkladovo-reproduktívny, problémový, programový, algoritmizovaný), formy vyučovania (hromadná, skupinová, párová, individuálna), druhu a miesta stretnutia historického záujmového útvaru (stretnutie historického záujmového útvaru v klasickej učebni, špecializovanej učebni, múzeu, galérii, osvetovom stredisku, archíve, v archeologickej lokalite, historických a pamätných miestach). Časové vymedzenie jednotlivých etáp v štruktúre stretnutia historického záujmového útvaru je iba doplnujúce, závisí od pripravenej metodiky vedúceho historického záujmového útvaru. Pri zostavení samotnej štruktúry stretnutia historického záujmového útvaru a časového rozpätia jeho jednotlivých fáz je vždy určujúci cieľ a obsah sprístupňovaného učiva i očakávaný výkonový štandard.⁵⁸

Členenie stretnutia historického záujmového útvaru je svojou formou veľmi rozmanité. V značnej miere je ovplyvnené samotným druhom stretnutia historického záujmového útvaru v závislosti od

⁵⁸ VASILOVÁ, Darina: Vyučovacia hodina dejepisu a jej štruktúra. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, roč. 5, 2010, č. 2, s. 202. [online]. [cit.2011-09-30]. Dostupné na internete: <http://dejiny.unipo.sk/docs/Dejiny_2_2010.pdf>.

vytýčeného cieľa, úloh a sprístupňovaného obsahu učiva. Význam nadobúdajú aj nové prvky, ktoré sa zavádzajú do pedagogického procesu s cieľom jeho zefektívnenia, zmodernizovania, väčšieho využitia aktivity a samostatnej činnosti žiakov. K uplatneniu aktivizácie v rámci tejto mimoškolskej činnosti je vhodné využitie odbornej učebne, múzea, archívu, výstavy, modernej didaktickej techniky.⁵⁹

2.3 Obsah a úlohy stretnutia historického záujmového útvaru

Z charakteristických znakov stretnutia historického záujmového útvaru a jednotlivých rovín vzdelávacích a výchovných cieľov vyplývajú *úlohy a obsahové zameranie* stretnutia historického záujmového útvaru.⁶⁰

Dejepis ako vyučovací predmet je v pedagogickom procese systému mimo vyučovania zameraný na plnenie dvoch základných úloh:

1. Riešiť a vyriešiť istý čiastkový historický problém na každom stretnutí historického záujmového útvaru ako časovo uzavretom celku.⁶¹
2. Dosiahnuť, aby každé stretnutie historického záujmového útvaru ako súčasť sústavy stretnutí historického záujmového útvaru prispelo k riešeniu konkrétnych historických problémov, ktoré sa môžu vyriešiť len na stretnutiach historického záujmového útvaru preberaním celého tematického celku alebo počas stretnutí historického záujmového útvaru v priebehu celého polroka, resp. celého školského roku.⁶²

Plnenie úloh dejepisu ako vyučovacieho predmetu sa v mimoškolskej činnosti realizuje prostredníctvom samostatnej práce žiakov s historickým prameňným materiálom, umeleckou literatúrou, literatúrou faktu a inými prameňmi, pomocou ktorých žiaci nachádzajú vysvetlenie dôležitých historických javov a návštevou archívov, múzeí, knižníc, osvetových stredísk, galérií a iných výstav prostredníctvom

⁵⁹ VASILOVÁ, Darina: *Typológia vyučovacích hodín dejepisu*. Prešov : Metodické centrum Prešov, 1999, s. 13.

⁶⁰ Tamže, s. 9.

⁶¹ VASILOVÁ, Darina: Vyučovacia hodina dejepisu a jej štruktúra. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, roč. 5, 2010, č. 2, s. 198. [online]. [cit.2011-09-30]. Dostupné na internete: <http://dejiny.unipo.sk/docs/Dejiny_2_2010.pdf>.

⁶² VASILOVÁ, Darina: *Typológia vyučovacích hodín dejepisu*. Prešov : Metodické centrum Prešov, 1999, s. 9.

ktorých žiaci poznávajú čo dôležité priniesli regionálne dejiny národným dejinám.⁶³

Plniť úlohy dejepisu ako vyučovacieho predmetu je v rámci mimoškolskej činnosti možné len vtedy, ak stretnutia historického záujmového útvaru dosahujú vysokú odbornú úroveň a spĺňajú základné didaktické predpoklady.⁶⁴ K zabezpečeniu tejto obojstrannej roviny je potrebné dosiahnuť:

- jasne sformulovaný cieľ, jednotu jeho výchovnej a vzdelávacej stránky,
- konkrétne stanovený obsah, jeho odbornú a metodickú realizáciu,
- kvalitnú organizačnú činnosť vedúceho historického záujmového útvaru, tvorivosť, aktivitu a samostatnú myšlienkovú činnosť žiakov,
- produktívne využitie času určeného na stretnutie historického záujmového útvaru,
- efektívnosť výberu prostriedkov, metód, foriem, druhov a typov stretnutí historického záujmového útvaru,
- zásadu veku primeranosti a názornosti,
- metodicky premyslenú organizačnú štruktúru stretnutia historického záujmového útvaru,
- začlenenie každého stretnutia historického záujmového útvaru do sústavy stretnutí historického záujmového útvaru.⁶⁵

Obsah stretnutia historického záujmového útvaru normatívne nestanovuje žiadna vyhláška, či smernica. Vychádza z potrieb vyučovania dejepisu na konkrétnom stupni, resp. type školy a zo záujmu členov historického záujmového útvaru.

Teoretickým východiskom konkretizácie obsahového zamerania stretnutí historického záujmového útvaru sú dve základné zložky cieľov dejepisného vyučovania:

- *výchovno-vzdelávacia*, zámerom ktorej je oboznámiť členov historického záujmového útvaru s výkladom historického vývoja ľudskej spoločnosti,

⁶³ FRANKO, Vasiľ: *Organizačné formy dejepisného vyučovania*. Bratislava : SPN, 1973, s. 202.

⁶⁴ VASILOVÁ, Darina: Vyučovacia hodina dejepisu a jej štruktúra. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, roč. 5, 2010, č. 2, s. 198. [online]. [cit.2011-09-30]. Dostupné na internete: <http://dejiny.unipo.sk/docs/Dejiny_2_2010.pdf>.

⁶⁵ VASILOVÁ, Darina: *Typológia vyučovacích hodín dejepisu*. Prešov : Metodické centrum Prešov, 1999, s. 9-10.

- *metodologická*, cieľom ktorej je, za predpokladu rešpektovania vekuprimeranosti členov historického záujmového útvaru, naučiť ich metóde samostatného získavania poznatkov o historických javoch a ich hodnotení.⁶⁶

K stanoveniu obsahu učiva historického záujmového útvaru sa preto berú do úvahy tri hľadiská:

- *výchovno-vzdelávacie*, z aspektu ktorého patria do obsahu učiva historického záujmového útvaru konkrétne historické fakty, udalosti a vzťahy, ktoré učia členov historického záujmového útvaru chápať zákonitosti historického vývoja, poskytujú im poučenie z dejín pre súčasnosť a vplývajú na ich presvedčenie,
- *metodologické*, ktoré do obsahu učiva historického záujmového útvaru začleňuje oboznámenie sa s metódami osvojovania historických poznatkov a spôsobov hodnotenia historických javov prostredníctvom objasňovania pracovných postupov,
- *vekuprimeranosť*, z hľadiska ktorej je dôležité, aby obsah stretnutia historického záujmového útvaru zodpovedal mentálnym schopnostiam členov historického záujmového útvaru jednotlivých vekových skupín.⁶⁷

Obsahom historického záujmového útvaru a jeho jednotlivých stretnutí je poznávanie dejín rodnej obce, mesta, jeho blízkeho i vzdialenejšieho okolia, regiónu a kraja, spoznávanie vzácných miestnych a regionálnych historických a kultúrnych pamiatok, oboznamovanie sa so životopismi miestnych a regionálnych osobností a hrdinov, spoznávanie každodenného života obyvateľstva, vrátane poznávania miestnej a regionálnej ľudovej kultúry a umenia prostredníctvom zbierania ľudových zvykov, tradícií, obyčajov, piesní a ostatných prvkov miestnej, regionálnej i národnej ľudovej kultúry, ako aj poznávanie a citové prežívanie dnešnej prítomnosti a jej porovnávanie s nedávnou i dávnou minulosťou.⁶⁸

⁶⁶ VASILOVÁ, Darina: Vyučovacia hodina dejepisu a jej štruktúra. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, roč. 5, 2010, č. 2, s. 199. [online]. [cit.2011-09-30]. Dostupné na internete: <http://dejiny.unipo.sk/docs/Dejiny_2_2010.pdf>.

⁶⁷ JANOVSÝ, Július et al.: *Základy didaktiky dějepisu*. Praha : SPN, 1984, s. 65-66.

⁶⁸ FRANKO, Vasiľ: Organizační formy vyučování dějepisu. In: ČAPEK, Vratislav a kol.: *Didaktika dějepisu II*. Praha : SPN, 1988, s. 256.

2.4 Druhy historických záujmových útvarov

Z hľadiska obsahového zamerania sa historické záujmové útvary delia na zberateľské, kultúrno-umelecké, informačné a pracovné a záujmové útvary dejín a archeológie.⁶⁹

2.4.1 Zberateľské záujmové útvary

Cieľom zberateľských záujmových útvarov je zbieranie, triedenie, spracovanie a vyhodnocovanie historického a národopisného pramenného materiálu rodnej obce, okresu, regiónu, kraja, prípadne krajiny. K zberateľským záujmovým útvarom patria záujmové útvary národopisné, numizmatické, filumenické a záujmové útvary mladých filatelistov.⁷⁰

Národopisný záujmový útvar sa venuje skúmaniu ľudového a slovesného umenia, materiálnej kultúry a zbieraniu a spracovaniu vecného a dokumentačného materiálu z rôznych regiónov Slovenska.⁷¹ Členovia národopisného záujmového útvaru poznávajú ľudovú kultúru ako „...široký komplex tradícií a spôsobu života utváraný v priebehu historického vývoju v špecifických geografických podmienkach a súvislostiach, ktorý je určený hlavnými zdrojmi obživy obyvateľstva, ako aj konfesijnými a etnickými vplyvmi“.⁷² Činnosťou v národopisnom záujmovom útvaru jeho členovia poznávajú nie len minulosť rodnej obce, mesta, ich okolia a minulosť vzácných historických a kultúrnych pamiatok, ale i život a prácu miestnych ľudí v minulosti, ich piesne, povesti, zvyky, obyčaje, tradície a mnohé ďalšie prvky ľudovej slovesnosti a ľudového umenia miestneho regiónu. Tým si pestujú citový vzťah k svojim rodičom, predkom i k celému prostrediu, v ktorom žijú.⁷³ Hlavnou náplňou individuálnej činnosti členov národopisného záujmového útvaru je „...špecificky zameraná zberateľská činnosť, hlavne získavanie nových dokumentov materiálnej a duchovnej

⁶⁹ FRANKO, Vasiľ: *Z teórie vyučovania dejepisu*. Bratislava : SPN, 1981, s. 64-66; FRANKO, Vasiľ: *Organizační formy vyučování dějepisu*. In: ČAPEK, Vratislav a kol.: *Didaktika dějepisu II*. Praha : SPN, 1988, s. 259-261.

⁷⁰ FRANKO, Vasiľ: *Z teórie vyučovania dejepisu*. Bratislava : SPN, 1981, s. 64.

⁷¹ FRANKO, Vasiľ: *Organizační formy vyučování dějepisu*. In: ČAPEK, Vratislav a kol.: *Didaktika dějepisu II*. Praha : SPN, 1988, s. 260.

⁷² *Slovensko*. Ed. Magdaléna Fazekášová. Bratislava : Perfekt, 2006, s. 256.

⁷³ JURČIŠINOVÁ, Nadežda: *Národopisný záujmový krúžok na základnej škole*. Prešov : Vydavateľstvo PU v Prešove, 2008, s. 23.

kultúry ľudu daného regiónu“.⁷⁴ Zberateľská činnosť má v rámci národopisného záujmového útvaru kľúčový význam preto, že vytvára priestor na realizáciu prirodzenej túžby jeho členov po dobrodružstve, po určitých objavoch a dopátravaní sa zaujímavých skutočností. Členovia národopisného záujmového útvaru tak majú možnosť cez „...mnohohotvárnosť života minulých generácií najmä dejín rodného kraja, spoznať všetko cenné, čo ľud vytvoril svojimi rukami, svojím umom. Zároveň sa im vytvára priestor na bližšie poznanie zaujímavých historických príbehov, zozbieranie materiálov duchovnej a materiálnej kultúry rodnej obce, či mesta z minulých dôb.“⁷⁵ V rámci zberateľskej činnosti sa členovia národopisného záujmového útvaru učia národopisný materiál nie len zbierať, ale aj triediť, hodnotiť, metodicky spracovávať a účelne ho využívať a propagovať. Pri práci v národopisnom záujmovom útvere získavajú jeho členovia okrem pracovných návykov množstvo dôležitých poznatkov týkajúcich sa duchovnej i materiálnej kultúry rodnej obce resp. regiónu, ktoré obohacujú ich historické povedomie a zblížujú ich s ľuďom rodného kraja.⁷⁶

Numizmatický záujmový útvar sústreďuje svoju činnosť na zbieranie a štúdium starých mincí, poznávanie dejín mincovníctva, jeho techniky a osudov významných zberateľov a numizmatických zbierok doma i vo svete.⁷⁷ Členovia numizmatického záujmového útvaru sa počas jeho stretnutí oboznamujú aj so spôsobmi ošetrovania, čistenia, reštaurovania a ukladania mincí, tvorby mincových odliatkov a vytvárania numizmatických zbierok. Popri zbieraní pravých (autentických) mincí sa numizmatické záujmové útvary môžu zameriavať aj na zbieranie mincových falzifikátov, prípadne papierových bankoviek (notafília).⁷⁸ Zberateľská činnosť

⁷⁴ JURČIŠINOVÁ, Nadežda: Možnosti využitia regionálnych dejín v záujmovej činnosti žiakov základnej školy. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, roč. 3, 2008, č. 1, s. 138. [online]. [cit.2011-09-30]. Dostupné na internete: <http://dejiny.unipo.sk/docs/Dejiny_1_2008.pdf>.

⁷⁵ JURČIŠINOVÁ, Nadežda.: *Národopisný záujmový krúžok na základnej škole*. Prešov : Vydavateľstvo PU v Prešove, 2008, s. 23.

⁷⁶ JURČIŠINOVÁ, Nadežda.: Možnosti využitia regionálnych dejín v záujmovej činnosti žiakov základnej školy. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, roč. 3, 2008, č. 1, s. 138-139. [online]. [cit.2011-09-30]. Dostupné na internete: <http://dejiny.unipo.sk/docs/Dejiny_1_2008.pdf>.

⁷⁷ ALBERTY, Július: *Didaktika dejepisu*. Banská Bystrica : UMB v Banskej Bystrici, 1992, s. 118.

⁷⁸ AUGUSTA, J. M.: *Rukověť sběratelova*. Praha : Nakladatelství Ludvíka Bradáče, 1927, s. 525.

numizmatického záujmového útvaru začína odkladaním súčasných mincí, pokračuje vypytovaním sa na staršie mince u známych a priateľov. Neskôr sa zbierka dopĺňa kúpou, výmenou alebo tvorbou mincových odliatkov.⁷⁹ Odporúča sa, aby každý numizmatický zberateľský útvar v rámci Slovenskej republiky spolupracoval, resp. bol členom Slovenskej numizmatickej spoločnosti.

Filumenistický záujmový útvar sa zameriava na zbieranie nálepiek (filumenia), pohľadníc (filokartia) a iných obrazových a propagačných materiálov (napr. turistické prospekty) s historickou tematikou (sochy, fontány, centrá miest, mestské radnice, mestské hradby, hrady, zámky, kaštiele, kúrie, reprodukcie obrazov slávnych umelcov, dobové oblečenie a pod.), z ktorých členovia filumenistického záujmového útvaru zostavujú albumy, súbory a mapky najvýznamnejších kultúrohistorických pamiatok regiónu, prípadne celého Slovenska.⁸⁰ Zozbieraný filumenický a filokartický materiál slúži ako výborná sprostredkujúca učebná pomôcka s veľkou výpovednou hodnotou, pretože z historických nálepiek, resp. pohľadníc sa môžu žiaci dozvedieť viaceré cenné informácie, napr. o dobovom oblečení, športovaní, architektúre či urbanistike. Členovia filumenistického záujmového útvaru sa okrem zbierania obrazového a propagačného materiálu (nálepky, pohľadnice, turistické prospekty a pod.) zaoberajú aj získavaním informácií o samotnom materiáli (v ktorom roku bol vydaný, pri akej príležitosti, kto ho vydal, v akom náklade atď.).

Záujmový útvar mladých filatelistov si kladie za cieľ „...zbierať, študovať a triediť poštové známky s historickou tematikou alebo obálky so známkami a pečiatkami s podobným obsahom, ktoré môžu pomôcť lepšie poznávať dejiny, historické osobnosti a významných dejateľov vedy, kultúry a umenia, historické pamiatky a miesta.“⁸¹ Sekundárnym, nie menej dôležitým cieľom filatelistického záujmového útvaru, je príprava vlastných členov na filatelistické olympiády. Záujmové útvary mladých filatelistov pracujú predovšetkým v základných školách, menej obvykle v stredných školách a gymnáziách. V základných školách to zvyčajne býva pri školskom klube detí (tzv. družinách), prípadne pri centrách voľného času. Pravidlom tiež býva organizovanie záujmových útvarov mladých filatelistov pri miestnych kluboch filatelistov, teda za

⁷⁹ MARCO, Jindřich: *Jak sbírat mince*. Praha : Mladá fronta, 1976, s. 8-9.

⁸⁰ ALBERTY, Július: *Didaktika dejepisu*. Banská Bystrica : UMB v Banskej Bystrici, 1992, s. 118.

⁸¹ FRANKO, Vasiľ: *Z teórie vyučovania dejepisu*. Bratislava : SPN, 1981, s. 65.

predpokladu, že v obci, resp. meste takého kluby existujú. V prípade, že sa členovia filumenistického záujmového útvaru rozhodnú stať členmi celonárodného Zväzu slovenských filatelistov (odporúča sa), musia sa v tejto organizácii zaregistrovať a zaplatiť ročný poplatok vo výške 1 € na osobu. Ako protihodnotu získajú členský preukaz a rôzne výhody plynúce z členstva, vrátane materiálnej pomoci poskytovanej Slovenskou poštou a.s. a možnosti zúčastňovať sa na filatelistických burzách, aukciách, výstavách, olympiádach a sprievodných akciách organizovaných Zväzom slovenských filatelistov.⁸²

2.4.2 Informačné a pracovné záujmové útvary

Záujmové útvary z oblasti informačnej a pracovnej činnosti si kladú za cieľ pripomínať historické výročia, informovať o práci historického krúžku, prinášať informačný a fotodokumentačný materiál z dejepisných exkurzií, vychádzok, turistických pochodov, historických večierkov, besied a študentských konferencií s historickou tematikou a vytvárať dvojrozmerné, trojrozmerné, textové, multidatabázové a interaktívne pomôcky, slúžiace pre potreby historického záujmového útvaru a školského dejepisného vyučovania. Do tejto skupiny záujmových útvarov patrí sprievodcovský záujmový útvar, redakčný záujmový útvar, fotodokumentačný záujmový útvar a záujmový útvar pre svojpomocné zhotovovanie učebných pomôcok.⁸³

Sprievodcovský záujmový útvar pripravuje sprievodcov z radov najvyspelejších členov historického záujmového útvaru pre sprevádzanie žiakov a ostatných návštevníkov historického záujmového útvaru v okolí bydliska a školy, kde historický záujmový útvar pôsobí.⁸⁴ Členovia sprievodcovského záujmového útvaru sa učia pripravovať krátke sprievodcovské texty o vybraných kultúrnych a historických pamiatkach obce, regiónu, prípadne kraja, oboznamujú sa s historickými expozíciami miestnych a okresných múzeí a galérií, poznávajú a študujú umelecké diela miestnych, regionálnych, národných i svetových umelcov a cvičia sa v ich jednoduchom rozbere,

⁸² MIČKA, Ján: Pedagogika v práci vedúceho krúžku mladých filatelistov. In: *Centrálny informačný portál o filatelii a zbieraní poštových známok* [online]. [cit.2012-03-05]. Dostupné na internete: <http://www.postoveznamky.sk/clanok.php?clanok_id=164&lng=CZE>.

⁸³ FRANKO, Vasiľ: *Z teórie vyučovania dejpisu*. Bratislava : SPN, 1981, s. 64.

⁸⁴ FRANKO, Vasiľ: *Organizační formy vyučování dějepisu*. In: ČAPEK, Vratislav a kol.: *Didaktika dějepisu II*. Praha : SPN, 1988, s. 261.

osvojujú si spôsob plynulého rozprávania o historických pamiatkach, umeleckých dielach, umelcoch a pod.⁸⁵

Redakčný záujmový útvar má za úlohu vydávať historický bulletin, v ktorom sa odráža rôznorodá činnosť školy, historického záujmového útvaru a jednotlivých jeho sekcií.⁸⁶ O činnosti historického záujmového útvaru a jeho sekcií môže redakčný záujmový útvar informovať aj prostredníctvom školského rozhlasu (ak v škole existuje) a internetovej stránke školy, historického záujmového útvaru, resp. vlastnej internetovej stránky. Okrem toho sa venuje písaniu kroniky školy a kroniky historického záujmového útvaru a v spolupráci s fotodokumentačným záujmovým útvarom zabezpečuje uchovanie najdôležitejších školských udalostí ako aj udalostí historického záujmového útvaru pre budúce generácie.⁸⁷

Fotodokumentačný záujmový útvar zameriava svoju činnosť na vyhotovovanie fotografií z historických besied, večierkov, predmetových olympiád, dejepisných exkurzií, vychádzok, či spomienkových akcií na historické udalosti z dejín regiónu, v ktorom záujmový útvar pôsobí.⁸⁸ Okrem toho má na starosti zhotovovanie dokumentačného materiálu zo života školy a záujmových útvarov, ktoré v nej pôsobia, zhotovovanie fotokópií textového materiálu a fotografií historických a umeleckých pamiatok, ktoré získali pri svojej bádateľskej a zberateľskej činnosti ostatné záujmové útvary s historickým zameraním.⁸⁹ Fotografie a dokumentačný materiál členovia záujmového útvaru prezentujú na výstavách, nástenkách, internetových stránkach alebo v knižných publikáciách, či vo verejných albumoch.

Záujmový útvar svojpomocného zhotovovania učebných pomôcok zameriava svoju činnosť na vyhotovovanie a údržbu dvojrozmerných, trojrozmerných, textových, multidatabázových a interaktívnych učebných pomôcok rôzneho druhu. Členovia tohto záujmového útvaru majú zároveň za úlohu starať sa o údržbu dejepisného kabinetu. Výsledky svojej práce prezentujú na vyučovacích hodinách dejepisu

⁸⁵ FRANKO, Vasiľ: *Z teórie vyučovania dejepisu*. Bratislava : SPN, 1981, s. 66.

⁸⁶ FRANKO, Vasiľ: *Organizační formy vyučování dějepisu*. In: ČAPEK, Vratislav a kol.: *Didaktika dějepisu II*. Praha : SPN, 1988, s. 260.

⁸⁷ FRANKO, Vasiľ: *Z teórie vyučovania dejepisu*. Bratislava : SPN, 1981, s. 66.

⁸⁸ ALBERTY, Július: *Didaktika dejepisu*. Banská Bystrica : UMB v Banskej Bystrici, 1992. s. 118.

⁸⁹ FRANKO, Vasiľ: *Z teórie vyučovania dejepisu*. Bratislava : SPN, 1981, s. 66.

alebo na výstavách s historickou tematikou.⁹⁰

2.4.3 Kultúrno-umelecké záujmové útvary

Cieľom kultúrno-umeleckých záujmových útvarov je, prostredníctvom rôznych druhov umenia a umeleckej literatúry, resp. literatúry faktu, vytvárať u členov kultúrno-umeleckých záujmových útvarov správne historické predstavy, napomáhať k lepšiemu chápaniu historických skutočností a prehlbovať u nich záujem o umenie a krásnu literatúru. Medzi kultúrno-umelecké záujmové útvary patrí záujmový útvar čitateľov historickej beletrie a filmový, televízny a rozhlasový záujmový útvar.⁹¹

Záujmový útvar čitateľov historickej beletrie má za úlohu zoznamovať svojich členov s historickou beletriou, memoármi, literatúrou faktu, vyhľadávať výstižne výroky spisovateľov a vhodné úryvky z ich diel k využitiu pri vyučovaní dejepisu.⁹² Členovia tohto záujmového útvaru sa okrem čítania venujú aj vymýšľaniu a písaniu povestí a legiend viažucich sa k historickým budovám (radnica, kostol, hrad, kaštieľ atď.), objektom (historická studňa, fontána, súsošie atď.) a miestam (napr. historický alebo židovský cintorín) obce, mesta, regiónu alebo kraja, v ktorom záujmový útvar pôsobí. Výber historickej beletrie by mal byť dobrovoľný, jedinou podmienkou je, aby sa obsah čítaného diela zhodoval, resp. približoval k téme stretnutia záujmového útvaru. Stretnutia záujmového útvaru čitateľov historickej beletrie sa spravidla organizujú v školskom prostredí, vo výnimočných prípadoch aj mimo nej (napr. počas mesiaca marec – mesiaca kníh, možno stretnutie záujmového útvaru čitateľov historickej beletrie usporiadať v miestnej, prípadne okresnej knižnici).

Filmový, televízny a rozhlasový záujmový útvar si kladie za cieľ „...sledovať, propagovať a navštevovať filmové a televízne predstavenia a počúvať rozhlasové relácie s historicko-kultúrnou tematikou a využívať ich k doplneniu poznatkov z dejepisu a k ďalšej činnosti“.⁹³ Členovia tohto záujmového útvaru na svojich stretnutiach sledujú ukážky

⁹⁰ FRANKO, Vasiľ: Organizační formy vyučování dějepisu. In: ČAPEK, Vratislav a kol.: *Didaktika dějepisu II*. Praha : SPN, 1988, s. 260.

⁹¹ FRANKO, Vasiľ: *Z teórie vyučovania dejepisu*. Bratislava : SPN, 1981, s. 64.

⁹² FRANKO, Vasiľ: Organizační formy vyučování dějepisu. In: ČAPEK, Vratislav a kol.: *Didaktika dějepisu II*. Praha : SPN, 1988, s. 260.

⁹³ Tamže, s. 260.

z dokumentárnych a hraných filmov a počúvajú ukážky diskusných, náučných, populárno-náučných rozhlasových relácií s historickou tematikou, čím obohacujú svoje historické vedomie o nové poznatky. Zároveň sa učia rozoznávať pravdivé výpovede od výpovedí nepravdivých (predovšetkým v hraných filmoch a populárno-náučných rozhlasových reláciách) a prezentovať svoj názor a postoj na prezentované fakty a udalosti.

Čítaním krásnej literatúry a literatúry faktu, demonštráciou historických filmov a obrazov a návštevou historických a pamätných miest, múzeí a galérií si členovia kultúrno-umeleckých záujmových útvarov rozširujú predstavu o národnej a regionálnej minulosti a zároveň si pestujú estetické a vlastenecké cítenie.⁹⁴

2.4.4 *Záujmové útvary dejín a archeológie*

Záujmové útvary z oblasti dejín a archeológie si kladú za cieľ poznávať dejiny obce, okresu, regiónu, kraja, resp. krajiny, získavať poznatky z dejín kultúry a umenia, poznávať archeologické lokality regiónu, v ktorom historický záujmový útvar pôsobí, oboznamovať sa s prácou historikov a archeológov a činnosťou inštitúcií, ktoré sa zaoberajú archeologickým, terénnym, resp. historickým výskumom (múzeá, archívy, galérie, knižnice, osvetové zariadenia) a prezentujú ich výsledky širokej odbornej i laickej verejnosti. Z hľadiska obsahového zamerania sa delia na záujmové útvary regionálnych dejín, národných dejín, dejín kultúry a umenia a archeologické záujmové útvary.⁹⁵

Záujmový útvar regionálnych dejín sústreďuje svoju pozornosť na poznávanie politických, hospodárskych, spoločenských, kultúrnych a cirkevných dejín obce, okresu, kraja alebo regiónu, v ktorom pôsobí. Členovia tohto záujmového útvaru sa na jednotlivých stretnutiach oboznamujú s názvom a vznikom obce (regiónu), pôvodom jej (jeho) obyvateľov, ich typickým zamestnaním, pracovnými nástrojmi z rôznych historických období používaných v danej obci (regióne), s ľudovou kultúrou a umením miestneho obyvateľstva, s historicko-architektonickými a archeologickými pamiatkami obce, resp. regiónu (kaštiele, hrady, zámky, technické pamiatky, historické cintoríny, hroby významných osobností regionálnej, resp. národnej histórie, sakrálna

⁹⁴ FRANKO, Vasiľ: *Organizačné formy dejepisného vyučovania*. Bratislava : SPN, 1973, s. 204.

⁹⁵ FRANKO, Vasiľ: *Z teórie vyučovania dejepisu*. Bratislava : SPN, 1981, s. 64.

stavby, pomníky, pamätné tabule a pod.), s priebehom bojov a s osudmi obyvateľov obce, resp. regiónu v období prvej a druhej svetovej vojny a pod. Štúdium sa koná za pomoci odbornej literatúry, miestneho, resp. regionálneho pramenného materiálu, spomienok starších obyvateľov, vhodne vedenými dejepisnými exkurziami a vychádzkami do múzeí, archívov, na historické miesta, rozhovorom s účastníkmi historických udalostí a pod. Pri práci získavajú členovia záujmového útvaru regionálnych dejín okrem užitočných pracovných návykov aj „...*mnogo dôležitých poznatkov, ktoré obohacujú ich historické vedomosti, zbližujú ich s ľuďmi rodného kraja, čo má veľký význam pre vlasteneckú výchovu.*“⁹⁶ Každý člen je vedený k tomu, aby bol po určitom čase schopný informovať návštevníkov rodnej obce o jej histórii, o historických, architektonických pamiatkach a archeologických lokalitách v obci a jej blízšom i vzdialenejšom okolí.⁹⁷

Záujmový útvar národných dejín sa venuje poznávanie politických, hospodárskych, spoločenských, kultúrnych a cirkevných dejín Slovenska, so zreteľom na dejiny 20. storočia.⁹⁸ Členovia záujmového útvaru národných dejín sa na jednotlivých stretnutiach oboznamujú so vznikom a politickým vývojom prvej a druhej Československej republiky a prvej Slovenskej republiky, so životopismi najvýznamnejších osobností národných dejín (Ľudovít Štúr, Jozef Miloslav Hurban, Michal Miloslav Hodža, Andrej Hlinka, Tomáš Garrigue Masaryk, Milan Rastislav Štefánik, Eduard Beneš, Alexander Dubček atď.) a všímajú si, ako tieto udalosti, resp. osobnosti našich národných dejín ovplyvnili život v regióne, v ktorom záujmový útvar národných dejín pôsobí. Podobne ako v záujmovom útvare regionálnych dejín sa aj v záujmovom útvare národných dejín štúdium vykonáva predovšetkým pomocou odbornej literatúry a vhodne vedenými dejepisnými exkurziami a vychádzkami do múzeí, archívov a na historické miesta. Každý člen záujmového útvaru národných dejín je vedený k tomu, aby poznal svoju národnú históriu a bol na ňu patrične hrdý.

Záujmový útvar dejín kultúry a umenia oboznamuje svojich členov so základnými poznatkami z dejín kultúry a umenia prostredníctvom poznávania miestnych kultúrnych pamiatok a prejavov duchovnej

⁹⁶ STOJKA, Ondrej: *Metodika vyučovania dejepisu*. Bratislava : SPN, 1963, s. 205.

⁹⁷ FRANKO, Vasiľ: *Z teórie vyučovania dejepisu*. Bratislava : SPN, 1981, s. 64.

⁹⁸ FRANKO, Vasiľ: Organizační formy vyučování dějepisu. In: ČAPEK, Vratislav a kol.: *Didaktika dějepisu II*. Praha : SPN, 1988, s. 259.

a materiálnej kultúry danej obce, regiónu, resp. kraja.⁹⁹ Záujmový útvar dejín kultúry a umenia úzko spolupracuje predovšetkým so záujmovým útvarom regionálnych dejín, národopisným záujmovým útvarom a kultúrno-umeleckými záujmovými útvarmi. Program záujmového útvaru dejín kultúry a umenia sa realizuje predovšetkým v teréne prostredníctvom dejepisných exkurzií, vychádzok alebo turistických pochodov na historické a pamätné miesta (hrady, kaštiele, prírodné múzeá, pomníky a pod.) danej obce, regiónu, resp. kraja, kde členovia záujmového útvaru bezprostredne poznávajú prejavy historických slohov, architektúry a umenia. Zaužívané sú tiež návštevy múzeí a galérií, kde členovia záujmového útvaru bezprostredne spoznávajú prejavy výtvarného umenia, sochárstva, bytovej architektúry a pod. Záujmový útvar dejín kultúry a umenia vedie svojich členov k ochrane a zveľaďovaniu umeleckých pamiatok a životného prostredia v okolí školy i v celom regióne svojho pôsobenia a rozvíja ich umelecký vkus a estetické cítenie.

Archeologický záujmový útvar sa venuje „...poznávaniu archeologických lokalít v danom regióne, zoznamovaniu sa s prácou archeológov a pomoci pri archeologických vykopávkach“.¹⁰⁰ Členovia archeologického záujmového útvaru sa prostredníctvom práce na archeologických lokalitách učia ako postupovať pri archeologickom, resp. terénnom výskume, ako zabezpečiť skúmanú archeologickú lokalitu, oboznamujú sa s pracovnými nástrojmi archeológov, získavajú informácie o spôsobe archivácie a spracovania archeologických nálezov, spoznávajú najstaršiu minulosť rodnej obce (regiónu, resp. kraja) priamo v teréne. Členovia archeologického záujmového útvaru spolupracujú pri vykopávkach a terénnych prieskumoch s múzeom, archeologickými pracoviskami alebo inými osvetovými zariadeniami, ktoré sa danej činnosti venujú.¹⁰¹

Spomedzi vyššie spomenutých historických záujmových útvarov sa v rámci mimoškolskej činnosti v nižšom sekundárnom vzdelávaní v slovenských školách javí ako najvhodnejší historický záujmový útvar so zameraním na poznávanie regionálnych dejín. V rámci nižšieho sekundárneho vzdelávania prevláda u žiakov konkrétne myslenie, ktorého podkladom je zmyslové vnímanie skutočných vecí a javov

⁹⁹ FRANKO, Vasiľ: *Z teórie vyučovania dejepisu*. Bratislava : SPN, 1981, s. 65.

¹⁰⁰ FRANKO, Vasiľ: Organizační formy vyučování dějepisu. In: ČAPEK, Vratislav a kol.: *Didaktika dějepisu II*. Praha : SPN, 1988, s. 260.

¹⁰¹ FRANKO, Vasiľ: *Organizačné formy dejepisného vyučovania*. Bratislava : SPN, 1973, s. 204.

a z nich za podpory fantázie odvodené predstavy o živote v minulosti. Neopakovateľný význam historického záujmového útvaru regionálnych dejín, organizovaného v nižšom sekundárnom vzdelávaní, spočíva v tom, že prostredníctvom štúdia konkrétnych javov z regionálnej histórie, predovšetkým miestnych historických pamiatok a prameňov, pomáha svojim členom pochopiť nielen mnohé problémy z národnej histórie, ale aj mnohé všeobecné zákonitosti vývoja ľudskej spoločnosti. Okrem toho napomáha „...vytváraníu hlbokých a trvalých dejepisných vedomostí a schopností, založených na bezprostrednom styku žiakov s prejavmi života ľudí v minulosti“.¹⁰²

2.5 Druhy činnosti v historickom záujmovom útware

Práca v historickom záujmovom útware býva tematicky a obsahovo rôznorodá. V rámci tejto mimoškolskej organizačnej formy dejepisného vyučovania nachádzajú najčastejšie uplatnenie činnosti ako zhromažďovanie historického pramenného materiálu, umenie a umelecká literatúra, besedy, školské historické konferencie, historické večierky, historické hry, kvízy, súťaže, dejepisné a filatelistické olympiády, vychádzky, exkurzie a turistické pochody.¹⁰³

2.5.1 Zbieranie historického pramenného materiálu a svojpomocné vyhotovovanie učebných pomôcok

Zbieranie historického pramenného materiálu a svojpomocné vyhotovovanie učebných pomôcok patria medzi individuálne formy práce členov historického záujmového útvaru. Zbieranie historického pramenného materiálu (pohľadnice, mince, známky, nálepky, artefakty, pramene materiálnej a duchovnej kultúry rodnej obce, mesta, okresu alebo kraja) umožňuje členom historického záujmového útvaru vlastnou objaviteľskou činnosťou spoznávať národné dejiny a dejiny miestneho regiónu. Svojpomocné vyhotovovanie učebných pomôcok prispieva k vytváraniu jasných a konkrétnych historických predstáv a osvojovaniu historických pojmov o predmetoch, udalostiach a javoch národnej a regionálnej histórie. Táto činnosť napomáha členom historického

¹⁰² MEJSTRÍK, Václav a kol.: *Metodika dějepisu jako učebního předmětu*. Praha : SPN, 1964, s. 361.

¹⁰³ ALBERTY, Július: *Didaktika dejepisu*. Banská Bystrica : UMB v Banskej Bystrici, 1992, s. 118.

záujmového útvaru pochopiť dejiny výroby a celý zložitý, vzájomne sa prelínajúci proces historického života, a zároveň u nich vytvára pracovné návyky a pestuje pozitívny vzťah k práci.¹⁰⁴

Aby tieto činnosti boli úspešné a mohli pozitívne ovplyvniť celkovú pracovnú činnosť historického záujmového útvaru, je nevyhnutné, aby vedúci historického záujmového útvaru na úvodných pracovných stretnutiach oboznámil členov historického záujmového útvaru so základnými spôsobmi zbierania historického pramenného materiálu a so spôsobmi zhotovovania jednotlivých učebných pomôcok.

Zberateľská činnosť historického záujmového útvaru sa orientuje predovšetkým na získavanie hmotných a písomných prameňov a dokumentov týkajúcich sa materiálnej a duchovnej kultúry obce, regiónu, resp. kraja, v ktorom historický záujmový útvar pôsobí. Jednotliví členovia historického záujmového útvaru v rámci tejto činnosti získavajú informácie o založení obce, o jej osídlení a zamestnaní obyvateľov, o pôvode názvu obce, o významných historických a technických pamiatkach, o známych rodákoch, o účasti obyvateľov obce na povstaníach a vo vojnách a pod.¹⁰⁵ Členovia národopisnej sekcie historického záujmového útvaru zbierajú od starších členov rodiny, prípadne občanov obce, regiónu alebo kraja, z ktorého pochádzajú, národopisný materiál hmotnej (ľudové kroje, pracovné nástroje a pod.) a duchovnej kultúry (rozprávky, povesti, porekadlá, príslovia, zvyky, obyčaje, poverky, tradície a pod.).¹⁰⁶ Členovia numizmatickej sekcie sa orientujú na zbieranie starých mincí a papierových peňazí. V rámci filatelistickej sekcie sa členovia historického záujmového útvaru orientujú na zbieranie známok. Členovia filumenistickej sekcie obohacujú zbierky historického záujmového útvaru o nálepky, poštové pohľadnice a propagačné pohľadnice s historickou tematikou (mestské radnice, sochy, studne, fontány, historické budovy, hrady, reprodukcie vzácných obrazov miestnych umelcov a pod.).¹⁰⁷

V rámci **činnosti zameranej na svojpomocné zhotovovanie učebných pomôcok** členovia historického záujmového útvaru vytvárajú

¹⁰⁴ FRANKO, Vasiľ: *Z teórie vyučovania dejepisu*. Bratislava : SPN, 1981, s. 72.

¹⁰⁵ Tamže, s. 71.

¹⁰⁶ JURČIŠINOVÁ, Nadežda: Možnosti využitia regionálnych dejín v záujmovej činnosti žiakov základnej školy. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, roč. 3, 2008, č. 1, s. 137. [online]. [cit.2011-09-30]. Dostupné na internete: <http://dejiny.unipo.sk/docs/Dejiny_1_2008.pdf>.

¹⁰⁷ FRANKO, Vasiľ: *Z teórie vyučovania dejepisu*. Bratislava : SPN, 1981, s. 72.

dvojrozmerné (nástenne tabuľky, obrazy historických predmetov, obrysové mapy, schémy bitiek a pod.), trojrozmerné (modely a makety skutočných historických predmetov, stavieb, zbraní, pracovných nástrojov a pod.), textové (chronologické tabuľky, grafy a pod.), multidatabázové a interaktívne učebné pomôcky, ktoré slúžia pre potreby historického záujmového útvaru a školského dejepisného vyučovania.¹⁰⁸

Obe, vyššie spomenuté činnosti, sa spravidla nerealizujú na stretnutiach historického záujmového útvaru, ale vykonávajú sa doma alebo v teréne.

2.5.2 Umenie a umelecká literatúra

Umenie v mimoškolskej činnosti historického záujmového útvaru sa orientuje na poznávanie filmových, literárnych a dramatických diel s historickou tematikou, na usporadúvanie besied, konferencií a historických večierkov, na výstavy kníh s historickou tematikou a na počúvanie a sledovanie autentických nahrávok a videí z vystúpení a prejavov osobností národných alebo regionálnych dejín.¹⁰⁹ Členovia historického záujmového útvaru sa v rámci tejto činnosti učia chodiť do knižníc, viesť záznamy o prečítaných knihách, navštevovať predstavenia, pripravovať zaujímavé úryvky pre vyučovanie na hodinách dejpisu, usporadúvať výstavy a prednášky o knihách s historickou tematikou, propagovať historické televízne a rozhlasové relácie a pod. Cieľavedomým využívaním rôznych druhov umenia a umeleckej literatúry na stretnutiach historického záujmového útvaru sa u jeho členov prehlbuje záujem o umenie, vytvárajú správne historické predstavy a lepšie chápu historické skutočnosti. Čítaním krásnej literatúry a literatúry faktu si členovia historického záujmového útvaru „...rozširujú predstavy o našej slávnej minulosti a pestujú si ušľachtilé estetické a vlastenecké čítanie“.¹¹⁰ Pozeraním historických filmov, počúvaním autentických zvukových nahrávok prejavov významných osobností regionálnej, resp. národnej histórie a návštevou divadelných

¹⁰⁸ FRANKO, Vasiľ: *Organizačné formy dejepisného vyučovania*. Bratislava : SPN, 1973, s. 204.

¹⁰⁹ FRANKO, Vasiľ: *Organizační formy vyučování dějepisu*. In: ČAPEK, Vratislav a kol.: *Didaktika dějepisu II*. Praha : SPN, 1988, s. 258.

¹¹⁰ FRANKO, Vasiľ: *Organizačné formy dejepisného vyučovania*. Bratislava : SPN, 1973, s. 204.

predstavení s historickou tematikou formujú svoje historické vedomie.¹¹¹

Práca s knihou (krásna literatúra a literatúra faktu) sa na stretnutiach historického záujmového útvaru orientuje na poznávanie minulého života ľudí pomocou literárneho obrazu alebo faktografických spomienok. U členov historického záujmového útvaru v staršom školskom veku je najvhodnejším spôsobom práce s knihou kolektívne čítanie. „Kolektívne čítanie môže mať formu predčítania, rozprávania alebo kombinácie týchto dvoch, t. j. predčítanie spojené s rozprávaním.“¹¹² Pre predčítanie je vhodné voliť kratšie celky a využívať tzv. čítanie na pokračovanie. Pri kombinácii predčítania a rozprávania je nevyhnuté vopred stanoviť, ktoré časti vybranej publikácie sa budú predčítavať a ktoré sa prerozprávajú. Čítaním, resp. rozprávaním je potrebné poveriť takú osobu (osoby), ktorá vie rýchlo a výrazne čítať, resp. rozprávať a ktorá silou a výškou svojho hlasu, intonáciou a správnou výslovnosťou dokáže u svojich poslucháčov vyvolať emócie a aktivizovať ich predstavivosť. Z krásnej literatúry sa na prácu v rámci záujmovej činnosti využívajú predovšetkým historické a spoločenské romány, novely, poviedky, legendy, povesti a zbierky básní s historickou tematikou. Z literatúry faktu ide predovšetkým o autobiografie, resp. biografie známych osobností, memoáre a cestopisné denníky s historickou tematikou.

Moderné informačné prostriedky, akými sú rozhlasové, televízne a internetové relácie a diskusie, audio a video nahrávky, či projekcie filmov s historickou tematikou, nachádzajú v stretnutiach historického záujmového útvaru uplatnenie „...bud' ako samostatné formy práce, alebo v úlohe pomôcok, ktoré umožňujú dosiahnutie cieľov niektorej činnosti“.¹¹³ Ich prínos spočíva predovšetkým vo formovaní citovej a emocionálnej stránky členov historického záujmového útvaru. Pri ich zaradzovaní do programu činností historického záujmového útvaru je potrebné dodržiavať zásady veku primeranosti a časovej následnosti a prihliadať na celkovú psychickú vyspelosť členov historického záujmového útvaru, ich vekové osobitosti a záujem o vybrané dejinné udalosti regionálnej, resp. národnej histórie.

Spomedzi vyššie spomenutých moderných informačných prostriedkov nachádza v rámci činností historického záujmového

¹¹¹ JANOVSKEÝ, Július a kol.: *Základy didaktiky dějepisu*. Praha : SPN, 1984, s. 169.

¹¹² FRANKO, Vasiľ: *Z teórie vyučovania dejepisu*. Bratislava : SPN, 1981, s. 58.

¹¹³ Tamže, s. 57.

útvary najväčšie uplatnenie projekcia filmov s historickou tematikou. Aby film splnil svoj účel nie len po stránke umeleckej a estetickej, ale i po stránke didaktickej, musí byť doplnený o komentár, resp. vysvetlenie filmom prezentovaných historických udalostí vedúcim historického záujmového útvaru. Historické filmy môžu členovia historického záujmového útvaru sledovať v škole, alebo v kine. Pre poznanie historických skutočností je najlepšie organizovať cyklus historických filmov podľa vývoja ľudskej spoločnosti, aby si členovia historického záujmového útvaru „...vytvorili predstavu o typických znakoch danej spoločnosti na rozdiel od predchádzajúcej, aby poznali miesto a význam zobrazovanej historickej udalosti v dejinnom vývoji.“¹¹⁴

2.5.3 *Besedy, školské historické konferencie a historické večierky*

Beseda je najrozšírenejšou organizačnou formou a súčasne metódou mimoškolskej činnosti. „Je to forma slovej metódy, ktorá sa používa k dôkladnejšiemu a všestrannejšiemu objasneniu historického problému, týkajúceho sa spravidla politickej a spoločenskej praxe.“¹¹⁵ Motívom besedy je záujem členov historického záujmového útvaru o určitý problém, takže ide o metódu dialogickú, ale poradie otázok je obrátené. Otázky kladie člen historického záujmového útvaru, dospelý je informátorom. Pri kladení otázok v rámci besedy sa odporúča, aby otázky boli dostatočne analytické, zamerané na typické fakty, kladené v istom logickom slede a smerovali ku globálnemu poznaniu predstavovaného javu (problému). Beseda nemá k dispozícii mnoho výrazných prostriedkov, ktorými by nútila k plánovitému mysleniu. Člen historického záujmového útvaru „...môže byť len divákom a miera aktivity je daná niekoľkými jedincami, ktorí určujú smer besedy. [...] je vhodná v mimoškolskej práci mládeže, ktorá pripúšťa voľnejšiu atmosféru vyučovania.“¹¹⁶ Charakteristickou črtou besedy je rozprávanie priameho účastníka historickej udalosti, alebo odborníka na určité obdobie regionálnych, národných, prípadne svetových dejín. Jej účinnosť sa zvyšuje použitím názorných učebných pomôcok.¹¹⁷

¹¹⁴ Tamže, s. 58.

¹¹⁵ FRANKO, Vasil': Organizační formy vyučování dějepisu. In: ČAPEK, Vratislav a kol.: *Didaktika dějepisu II*. Praha : SPN, 1988, s. 257.

¹¹⁶ MOJŽÍŠEK, Lubomír: *Vyučovací metody*. Praha : SNP, 1998, s. 165.

¹¹⁷ MEJSTŘÍK, Václav: *Statí z metodiky vyučování dějepisu*. Praha : SPN, 1958, s. 160.

Organizácia besedy v rámci historického záujmového útvaru býva najčastejšie realizovaná v nasledujúcich dvoch variantoch:

1. pozvaný hosť prednesie úvodné slovo, po ktorom nasleduje samotná beseda na vopred odovzdané alebo v priebehu besedy položené otázky,
2. pozvaný hosť prednesie obsiahlejší výklad alebo prednášku počas ktorej použije rôzne názorné učebné pomôcky (powerpointová prezentácia, film, audio záznam, fotografie, archívne pramene, archeologické artefakty a pod.), potom nasleduje beseda o počutom a pozorovanom.¹¹⁸

Pri organizácii besied by mali byť dodržané nasledujúce zásady:

1. každá beseda má byť súčasťou tematického plánu historického záujmového útvaru,
2. tematika a obsah besedy sa určuje podľa potrieb historického záujmového útvaru (prípadne školy) a záujmov jeho členov,
3. beseda má mať stanoveného vedúceho (vedúci historického záujmového útvaru, člen historického záujmového útvaru, prípadne iná poverená osoba) a jasne a konkrétne stanovený cieľ, ku ktorému musí smerovať celý jej obsah,
4. so zameraním besedy je potrebné vopred oboznámiť pozvaného hosta, aby zodpovedala záujmu členov historického záujmového útvaru a ich vekovým a psychologickým danostiam,
5. na príprave besedy sa majú podieľať všetci členovia historického záujmového útvaru (príprava otázok, vlastných vystúpení a pod.), aby beseda bola bohatá, zaujímavá a smerovala k dosiahnutiu vytýčeného cieľa.¹¹⁹

Didaktická účinnosť besedy je tým vyššia, čím dlhodobejšia príprava členov historického záujmového útvaru jej predchádza.¹²⁰ Každá beseda by preto mala mať svoju, besedujúcimi vopred premyslenú, perspektívu. V závere besedy sa odporúča prehľadným spôsobom utriediť, zhodnotiť a zovšeobecniť nové poznatky.

Školská historická konferencia je taká forma mimoškolskej činnosti, pri ktorej členovia historického záujmového útvaru prednášajú jej účastníkom o poznatkoch nadobudnutých skúmaním vybranej oblasti

¹¹⁸ FRANKO, Vasiľ: *Z teórie vyučovania dejepisu*. Bratislava : SPN, 1981, s. 53.

¹¹⁹ Tamže, s. 54.

¹²⁰ PETLÁK, Erich: *Všeobecná didaktika*. Bratislava : IRIS, 2004, s. 137.

z regionálnych, národných alebo svetových dejín.¹²¹ Spravidla sa organizuje pri významných výročiach historických udalostí alebo osobností. Vyžaduje si dlhodobejšiu prípravu, najmä pokiaľ ide o referáty a príspevky členov historického záujmového útvaru a kultúrno-umelecké vystúpenia. Kvôli svojej náročnosti je vhodné školskú historickú konferenciu realizovať až vo vyššom sekundárnom vzdelávaní.¹²²

Historické večierky sú také formy mimoškolskej činnosti, ktoré si kladú za cieľ odzrkadliť v umelecko-emocionálnej forme najzaujímavejšie stránky regionálnych, národných a svetových dejín a prezentovať informácie o významných osobnostiach, štátnych sviatkoch a výročiach slovenského národa.¹²³ Na príprave historického večierka by mali participovať všetci členovia historického záujmového útvaru. Úspech, resp. neúspech historického večierka závisí predovšetkým od jeho organizácie. Pri jeho organizácii preto treba klásť dôraz na to, aby bol „...nie len obsažný, ale aj kompozične zladený, aby vyvolal u jeho účastníkov silný umelecký zážitok“.¹²⁴ Pri nácviku výstupov členov historického záujmového útvaru, zaradených do programu historického večierka (umelecká próza, hudobné, tanečné, spevácke vložky, scény a pod.), je potrebné dbať na výraznosť, presvedčivosť a presnú znalosť prezentovaného textu a pohybov. Je tiež vhodné, aby bol každý výstup pred samotnou realizáciou na historickom večierku časovo zmeraný, čo napomôže určiť presné miesto výstupu v programe. Jednotlivé výstupy počas historického večierka bývajú spájané do jednoliateho celku konferenciou z radov členov historického záujmového útvaru.¹²⁵

2.5.4 Historické hry, kvízy, súťaže, dejepisné a filatelistické olympiády

Historické hry, kvízy, súťaže a olympiády prispievajú k účelnému využívaniu voľného času členov historického záujmového útvaru. „Sledujú nie len zábavu a odpočinok, ale i určitý druh pracovnej činnosti, ktorá

¹²¹ FRANKO, Vasiľ: *Organizačné formy dejepisného vyučovania*. Bratislava : SPN, 1973, s. 203.

¹²² FRANKO, Vasiľ: *Organizační formy vyučování dějepisu*. In: ČAPEK, Vratislav a kol.: *Didaktika dějepisu II*. Praha : SPN, 1988, s. 258.

¹²³ FRANKO, Vasiľ: *Organizačné formy dejepisného vyučovania*. Bratislava : SPN, 1973, s. 203.

¹²⁴ FRANKO, Vasiľ: *Organizační formy vyučování dějepisu*. In: ČAPEK, Vratislav a kol.: *Didaktika dějepisu II*. Praha : SPN, 1988, s. 258.

¹²⁵ FRANKO, Vasiľ: *Z teórie vyučovania dejepisu*. Bratislava : SPN, 1981, s. 55.

vyžaduje úsilie a vytrvalosť.“¹²⁶ Zábavnou a súťažnou formou aktivizujú poznávaciu činnosť členov historického záujmového útvaru, stavajú sa dobrým prostriedkom k opakovaniu a upevňovaniu historického učiva, rozvíjajú záujem členov historického záujmového útvaru o dejiny a prehĺbujú ich vedomosti o národnej minulosti.¹²⁷ Najčastejšie sa v nich využíva charakteristika historickej osobnosti, chronológia, priestorové predstavy a historické znalosti, vzletné slová a výroky historických osobností. Aj keď sledujú predovšetkým zábavu a oddych členov historického záujmového útvaru, nemali by sa stať samouúčelnými. Treba v nich vidieť určitý druh pracovnej činnosti, ktorá vyžaduje úsilie, vôľu a vytrvalosť, aktivizuje myslenie a trénuje pamäť. Takto ponímané hry, kvízy, súťaže a olympiády zvyšujú záujem členov historického záujmového útvaru o dejepis, aktivizujú ich poznávaciu činnosť a stávajú sa dobrými prostriedkami systematizácie a opakovania učiva ktoré bolo prezentované na stretnutí historického záujmového útvaru. Historické hry sa najčastejšie venujú charakteristike historických osobností, chronológii a dejinám kultúry a umenia. Delia sa na kolektívne alebo individuálne.¹²⁸ Najrozšírenejšími zábavno-spoločenskými hrami sú kvízy a súťaže venované historickej udalosti alebo určitému dejinnému obdobiu.

Kvízy sú náročnejšie zábavno-spoločenské hry, založené na jasných a jednoznačných otázkach, ktoré vyžadujú presné a jednoznačné odpovede. Aby sa v tejto činnosti dosiahol očakávaný úspech, je potrebná predbežná príprava, ktorá spočíva vo vymedzení okruhov historických udalostí, spôsobe vypracovania odpovedí, organizácií kvízu a v spôsobe hodnotenia jeho výsledkov. Kvízy delíme na bezprostredné a sprostredkované. Najúčinnnejšie sú tzv. bezprostredné kvízy, pri ktorých sa na ústnu otázku vyžaduje časovo limitovaná ústna odpoveď. Pri sprostredkovaných kvízoch je potrebné na písomné otázky, uverejnené napr. v školskom časopise alebo nástenke, poslať do stanoveného termínu písomné odpovede. Obe formy kvízov môžu byť skupinové alebo individuálne, resp. jednorazové alebo niekoľkokolové.¹²⁹ Viackolové kvízy, organizované na širšej členskej základni (viacero historických záujmových útvarov) v rámci obvodu, či

¹²⁶ FRANKO, Vasiľ: Organizační formy vyučování dějepisu. In: ČAPEK, Vratislav a kol.: *Didaktika dějepisu II*. Praha : SPN, 1988, s. 258.

¹²⁷ FRANKO, Vasiľ: *Organizačné formy dejepisného vyučovania*. Bratislava : SPN, 1973, s. 204.

¹²⁸ FRANKO, Vasiľ: *Z teórie vyučovania dejepisu*. Bratislava : SPN, 1981, s. 55.

¹²⁹ Tamže, s. 56-57.

okresu nadobúdajú charakter súťaže. Ak sa súťaž opiera o vedomosti získane v škole, nesie pomenovanie *dejepisná olympiáda*.¹³⁰

„Dejepisná olympiáda je dobrovoľnou predmetovou súťažou jednotlivcov a priamo súvisí s výchovno-vzdelávacím procesom na školách. Určená je žiakom 6. až 9. ročníka základných škôl, prímý až kvarty osemročných gymnázií a žiakom 1. až 4. ročníka stredných škôl a žiakom kvinty až oktávy osemročných gymnázií. Súťaž sa usporadúva každoročne a člení sa podľa kategórií a súťažných kôl. Odborným garantom súťaže je Historický ústav Slovenskej akadémie vied.“¹³¹

Poslaním súťaže je:

- prehľbovať, rozširovať a upevňovať vedomosti z dejín,
- podporovať nové formy tvorivej práce žiakov pri poznávaní dejín,
- prispievať k vyhľadávaniu talentovaných žiakov s hlbším záujmom o dejiny,
- spopularizovať históriu medzi žiakmi, aby sa stala súčasťou podobných foriem súťaženia,
- vzbudzovať záujem a pestovať u žiakov kladný vzťah k histórii s dôrazom na národné a regionálne dejiny,
- prispievať k účelnému využívaniu voľného času,
- umožniť učiteľom spätne využívať poznatky získané na súťaži pre skvalitnenie výchovno-vzdelávacieho procesu.¹³²

Vyhlasovateľom dejepisnej olympiády je Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky. Po odbornej a obsahovej stránke riadi súťaž Slovenská komisia dejepisnej olympiády a jej príslušné krajské a okresné komisie.¹³³ Účasť žiakov v súťaži je dobrovoľná. Dejepisná olympiáda sa organizuje v šiestich kategóriách. Kategórie A a B sú určené pre študentov stredných škôl a súťaž v nich prebieha v troch kolách (školské, krajské, celoštátne). Vo všetkých kolách sa súťaží písomnou (vypracovanie testových úloh) a ústnou formou (obhajoba samostatnej písomnej práce). V kategórii A píšu žiaci samostatnú prácu na ľubovoľnú tému z regionálnych dejín, v kategórii

¹³⁰ FRANKO, Vasil': Organizační formy vyučování dějepisu. In: ČAPEK, Vratislav a kol.: *Didaktika dějepisu II*. Praha : SPN, 1988, s. 258.

¹³¹ Organizačný poriadok dejepisnej olympiády. Čl. 3. In: *Centrálny informačný portál Krajského školského úradu v Košiciach* [online]. [cit.2011-09-25]. Dostupné na: <http://www.ksuke.sk/vismo/zobraz_dok.asp?id_=451021&id_ktg=1125&p1=3391>. org

¹³² Tamže.

¹³³ Tamže.

B na tému každoročne určenú Slovenskou komisiou dejepisnej olympiády. Kategórie C až F sú určené pre žiakov základných škôl a prvého stupňa osemročných gymnázií a súťaží sa v nich iba písomnou formou. Kategórie C a D (ôsmy a deviaty ročník základných škôl a tercia a kvarta osemročných gymnázií) sa realizujú v štyroch súťažných kolách (školské, okresné, krajské, celoštátne), kategória E (siedmy ročník základných škôl a sekunda osemročných gymnázií) v troch kolách (školské, okresné, krajské) a kategória F (šiesty ročník základných škôl a prima osemročných gymnázií) v dvoch kolách (školské, okresné).¹³⁴ Úspešným riešiteľom dejepisnej olympiády v jednotlivých kategóriách sa stáva žiak, ktorý dosiahne minimálne 60 % úspešnosť.¹³⁵

Filatelistická olympiáda je dobrovoľnou predmetovou súťažou mladých filatelistov do 21 rokov, ktorá pozostáva z dvoch častí, a sice z tvorby minixponátov na vopred známu tému (praktická časť) a vedomostného testu (vedomostná časť). Súťaž sa koná každoročne a to na troch úrovniach – mimoškolskej záujmovej činnosti, krajskej a národnej. Do národného finále filatelistickej olympiády, ktoré býva každoročne súčasťou sprievodného programu trojdňového Kongresu mladých filatelistov, postupujú mladí filatelisti, ktorí sa umiestnili na prvých troch miestach v krajských kolách vo svojich vekových kategóriách. Víťazi jednotlivých kategórií celoslovenského kola postupujú na medzinárodnú súťaž. Hlavným organizátorom súťaže je Komisia mládeže Zväzu slovenských filatelistov.¹³⁶ Účasť žiakov v súťaži je dobrovoľná.

Filatelistická olympiáda sa organizuje v piatich vekových kategóriách. Kategória Z je určená pre žiakov vo veku 8 až 10 rokov, kategória A pre žiakov vo veku 11 až 12 rokov, v kategórii B súťažiaci žiaci vo veku 13 až 15 rokov, v kategórii C žiaci vo veku 16 až 18 rokov a kategória D je určená pre mladých filatelistov vo veku od 19 do 21 rokov. V kategórii Z majú žiaci v rámci praktickej časti za úlohu zostaviť jeden albumový list na príslušnú tému, v kategóriách A a B musia súťažiaci zostaviť albumové listy dva a v kategóriách C a D zostavujú albumové listy tri. Rozsah minixponátov (albumových listov) je na všetkých troch úrovniach (krúžková, krajská, národná) jednotný. *„Súťažiaci kategórie Z a A si môžu pre minixponát vybrať*

¹³⁴ Tamže.

¹³⁵ Tamže.

¹³⁶ *Ako začať zbierať známky*. Ed. Ján Mička. Bratislava : Perfekt, 2010, s. 32.

rastrovanú aj nepotlačenú časť albumového listu. Súťažiaci v kategóriách B,C a D musia pracovať na čistej nepotlačenej ploche listu. Albumové listy si do krajského kola aj finále súťažiaci môžu priniesť vlastné, (ale nesmú byť vopred nijakým spôsobom označené!) Poštový materiál je vlastný, prípadne vedúceho filatelistického krúžku.“¹³⁷ Výber známok určených na použitie v minixponátoch k zvolenej téme olympiády býva spravidla obmedzený tým spôsobom, že väčšiu polovicu albumu (obvykle 60%) musia tvoriť slovenské resp. československé známky, zvyšok môže byť doplnený známkami z krajín Európy prípadne sveta. „Uvedené opatrenie má prispieť k väčšiemu záujmu o naše vlastné poštové známky a k prehĺbeniu znalostí o našich známkach.“¹³⁸ Nedodržanie spomenutého kritéria má za následok diskvalifikáciu v súťaži. Za minixponát (praktickú časť), hodnotený spravidla trojčlennou porotou, môže súťažiaci získať maximálne 60 bodov. V teoretickej časti súťaže (vedomostný test) žiaci odpovedajú na dvadsať otázok, z nich je väčšia časť všeobecných z oblasti filatelie a poštovníctva, menšia časť (dve až päť otázok) sa týka témy filatelistickej olympiády. Pri teste nie je dovolené používať žiadne poznámky. Za teoretickú časť môže súťažiaci získať maximálne 40 bodov. Maximum možných získaných bodov v rámci celej filatelistickej olympiády (praktická a teoretická časť spolu) je 100. Konečných víťazov jednotlivých kategórií filatelistickej olympiády určí súhrnný počet získaných bodov. „Pri rovnosti bodov viacerých súťažiacich rozhoduje kvalitnejší minixponát. Ak je hodnotenie rovnaké, tak predseda jury po porade s ostatnými členmi hodnotiacej komisie určí ďalšie pomocné kritérium.“¹³⁹

2.5.5 Dejepisné vychádzky, exkurzie, turistické pochody

Dejepisné vychádzky, exkurzie a turistické pochody sú také formy mimoškolskej činnosti, ktoré prostredníctvom bezprostredného a priameho pozorovania predmetov a javov historickej skutočnosti v spoločenskom alebo prírodnom prostredí, napomáhajú členom

¹³⁷ MIČKA, Ján: Pokyny k organizovaniu 36. ročníka Filatelistickej olympiády v šk. roku 2008/09. In: *Centrálny informační portál o filatelii a zbieraní poštových známok* [online]. [cit.2012-03-05]. Dostupné na internete: <<http://www.infofila.cz/net/pokyny-k-organizovaniu-36-rocnika-filatelistickej-r-2-c-427>>.

¹³⁸ Tamže.

¹³⁹ Tamže.

historického záujmového útvaru k utváraniu plastických predstáv o minulosti.¹⁴⁰

Dejepisná exkurzia „...je organizačná forma dejepisného vyučovania, v ktorej sa uplatňuje poznávanie priamym pozorovaním predmetov a javov, s ktorými sa žiak stretáva pri dejepisnom výklade. Poznávanie a práca s historickým materiálom prebieha spravidla mimo školu – v múzeách, archívoch, galériách a na historicky významných miestach“.¹⁴¹ Iná definícia charakterizuje dejepisnú exkurziu ako „...zvláštny, doplňujúci, časovo rozšírený a mimo školu v historicko-prírodnom a spoločenskom prostrední uskutočnený systém (subsystém) vyučovania dejepisu, v ktorom sa určená skupina žiakov (trieda) pod vedením učiteľa dejepisu a za spolupráce odborných sprievodcov cielavedomým pohybom po osobitne zvolených objektoch zmocňuje historických poznatkov a zručností a získava výchovné podnety prevažne metódami predvádzania (demonštrácia s pozorovaním) a rozprávania“.¹⁴² Z uvedeného jasne vyplýva, že dejepisná exkurzia nie je obyčajný výlet, ale je to súčasť vyučovacieho procesu, ktorá má priniesť trvalé výsledky.¹⁴³ Má dlhšie časové trvanie, zvyčajne v rozsahu niekoľkých dní a spravidla je organizovaná mimo regiónu, v ktorom pôsobí historický záujmový útvar. Na dejepisných exkurziách sa členovia historického záujmového útvaru prostredníctvom pozorovania a vnímania historických pamiatok v ich charakteristickom prostredí bezprostredne oboznamujú s národnou históriou. Vnímanie historických pamiatok doplnené živým slovom vedúceho historického záujmového útvaru zanecháva v jeho členoch trvalý dojem.¹⁴⁴ Exkurzie s historickým zameraním prispievajú k rozvoju pocitu národnej hrdosti a vlastenectva. V mimoškolskej činnosti sa pri dejepisných exkurziách kladie dôraz predovšetkým na zberateľskú činnosť a väčšiu samostatnosť členov historického záujmového útvaru pri organizácii a spracovaní získaného materiálu.¹⁴⁵ Možno ich využiť aj na uloženie

¹⁴⁰ FRANKO, Vasiľ: Organizační formy vyučování dějepisu. In: ČAPEK, Vratislav a kol.: *Didaktika dějepisu II*. Praha : SPN, 1988, s. 258.

¹⁴¹ MEJSTŘÍK, Václav a kol.: *Metodika dějepisu jako učebního předmětu*. Praha : SPN, 1964, s. 328.

¹⁴² FRANKO, Vasiľ: Stredoškolský seminár a exkurzia ako efektívne organizačné formy vyučovania dejepisu. In: *História III*. Ed. Michal Otčenáš. Prešov : Filozofická fakulta UPJŠ v Prešove, 1994, s. 186.

¹⁴³ JEDLIČKA, Karol: *Kapitoly z teórie vyučovania dejepisu*. Bratislava : SPN, 1979, s. 83.

¹⁴⁴ STOJKA, Ondrej: *Metodika vyučovania dejepisu*. Bratislava : SPN, 1963. s. 201.

¹⁴⁵ FRANKO, Vasiľ: *Z teórie vyučovania dejepisu*. Bratislava : SPN, 1981, s. 61.

domácich úloh a na zhotovenie vyučovacích pomôcok pre potreby školy.¹⁴⁶

Osobitosť exkurzie spočíva v tzv. komunikatívnom parametri. Vzhľadom k tomu, že základom každej exkurzie je prítomnosť dvoch elementov, a síce predvádzanie (demonštrácia) a rozprávanie (výklad), ich vzájomná kombinácia robí z exkurzie vysoko efektívnu formu tak školskej ako i mimoškolskej činnosti. Obe tieto operácie môže uskutočňovať vedúci historického záujmového útvaru, odborný sprievodca alebo striedavo obaja, a v osobitných prípadoch aj členovia historického záujmového útvaru, v závislosti od stavu pripravenosti, možnosti a okolnosti. Hlavná úloha spočíva v tom, aby sa členovia historického záujmového útvaru „...naučili vidieť objekty a získali zručnosť samostatného pozorovania a analýzy vizuálne prijímaných informácií, aby primerane reagovali na položené otázky či poznávanie úlohy, čiže aktívne sa zúčastňovali exkurzného rozhovoru vo všetkých druhoch komunikácie.“¹⁴⁷

Cieľom dejepisnej exkurzie je dosiahnuť komplexnosť vo vzdelávaní a výchove členov historického záujmového útvaru v synchrónnom vzťahu k dejepisného vyučovaniu v priestoroch školy, rozšíriť všeobecný rozhľad členov historického záujmového útvaru o národnej minulosti na konkrétnom názornom hmotnom a písomnom materiáli, formovať mravnú základňu žiakov v duchu humanizmu, demokracie, vlastenectva, rozvíjať estetické cítenie a úctu k tým hodnotám, ktoré pre nás vytvorili a zachovali minulé generácie, podnecovať záujem o zberateľskú a výskumnú činnosť v oblasti regionálnych dejín a „...prispievať k ochrane a zveľaďovaniu historických pamiatok ako súčastí nášho kultúrneho dedičstva a životného prostredia.“¹⁴⁸

Primárnou úlohou dejepisnej exkurzie je spájať dejepis ako vyučovací predmet s reálnym životom, minulosť so súčasnosťou „...a cestou znázornenia, konkretizácie a aktualizácie umocňovať pôsobenie na žiakov.“¹⁴⁹ Sekundárnou, nie menej dôležitou úlohou dejepisnej exkurzie je pod dojmom sprievodcovského slova dosiahnuť, aby sa „...minulosť stávala pre žiakov bližšou a zrozumiteľnejšou, aby sa účinnejšie formoval

¹⁴⁶ JEDLIČKA, Karol: *Kapitoly z teórie vyučovania dejepisu*. Bratislava : SPN, 1979, s. 84.

¹⁴⁷ FRANKO, Vasil': Stredoškolský seminár a exkurzia ako efektívne organizačné formy vyučovania dejepisu. In: *História III*. Ed. Michal Otčenáš. Prešov : Filozofická fakulta UPJŠ v Prešove, 1994, s. 186.

¹⁴⁸ OTČENÁŠOVÁ, Ružena: *Exkurzia v dejepisnom vyučovaní na základnej škole*. Prešov : MPC, 1998, s. 10.

¹⁴⁹ Tamže, s. 10.

záujem žiakov o hlbšie poznanie dejín vlastného národa, rozvíjali sa ich zručnosti a návyky pracovať s regionálnym materiálom."¹⁵⁰

Didaktická účinnosť exkurzie do značnej miery závisí od jej dôkladnej a premyslenej prípravy, ktorá obvykle prebieha v troch fázach – prípravnej fáze, fáze vlastného prevedenia exkurzie a fáze zhodnotenia a využitia exkurzie.¹⁵¹ V prípravnej fáze sa ujasňuje cieľ exkurzie, pretože exkurzia má význam iba vtedy, keď je vedúcemu a členom historického záujmového útvaru „...vopred jasný jej cieľ“.¹⁵² Prvá fáza prípravy v sebe ďalej zahŕňa výber metód, prípravu sprievodcu, premyslenie si vlastného postupu exkurzie, oboznámenie sa s miestom konania exkurzie a literatúrou viažucou sa k danému miestu a tematike a vypracovanie podrobného plánu exkurzie. V pláne musí byť naznačený cieľ exkurzie, dopravné prostriedky, úhrada, musia byť rozdelené úlohy členom historického záujmového útvaru, priebeh exkurzie a návrat do školy.¹⁵³ Fáza vlastné prevedenie exkurzie kladie značné nároky na metodický postup vedúceho historického záujmového útvaru. Kladením otázok, vysvetľovaním, a pod. vedúci historického záujmového útvaru orientuje pozornosť členov historického záujmového útvaru tak, aby si všímali podstatné javy a procesy, vedie k ich analýze, chápaniu vzťahov, spájaniu názorného materiálu so získanými poznatkami a skúsenosťami.¹⁵⁴ Fáza zhodnotenia a využitia exkurzie býva spravidla realizovaná až v triede, resp. na stretnutí historického záujmového útvaru. Slúži k prehĺbovaniu získaných poznatkov a overovaniu toho, čo si členovia historického záujmového útvaru z exkurzie zapamätali.¹⁵⁵ Dobre pripravená exkurzia umožňuje, aby sa v tesnom spojení so psychologickou a gnozeologickou stránkou vytvárali vo vedomí členov historického záujmového útvaru „...priaznivé podmienky pre pevné spojenie abstraktného a konkrétneho.“¹⁵⁶

Dejepisná vychádzka umožňuje členom historického záujmového útvaru poznávať historické predmety a javy, ktoré sú v blízkosti školy a ktorých „...bezprostredné pozorovanie a poznávanie prispieva k vytváraní

¹⁵⁰ Tamže, s. 10.

¹⁵¹ SKALKOVÁ, Jarmila: *Obecná didaktika*. Praha : Grada Publishing, 2007, s. 233.

¹⁵² STOJKA, Ondrej: *Metodika vyučovania dejepisu*. Bratislava : SPN, 1963, s. 201.

¹⁵³ Tamže, s. 202.

¹⁵⁴ SKALKOVÁ, Jarmila: *Obecná didaktika*. Praha : Grada Publishing, 2007, s. 233.

¹⁵⁵ PETLÁK, Erich: *Všeobecná didaktika*. Bratislava : IRIS, 2004, s. 179.

¹⁵⁶ MEJSTŘÍK, Václav a kol.: *Metodika dějepisu jako učebního předmětu*. Praha : SPN, 1964. s. 329.

správnych predstáv a vedomostí".¹⁵⁷ Časovo je menej náročná ako dejepisná exkurzia, trvá maximálne štyri až päť hodín. Absolvuje sa spravidla peši. Cieľom dejepisnej vychádzky obyčajne býva blízke okolie školy s pamätihodnosťami obce, v ktorej historický záujmový útvar pôsobí, prípadne múzeum, archív, osvetové stredisko, knižnica, galéria či výstava.¹⁵⁸ Vychádzky možno uskutočňovať cez týždeň v čase mimo vyučovania, resp. počas víkendov a voľných dní.

Vzhľadom na ciele, náplň, prostredie a postavenie v sústave vyučovacích hodín, sa dejepisné vychádzky a dejepisné exkurzie delia nasledovne:

1. Podľa cieľa a vzťahu k učivu na:
 - a) *tematické*, týkajúce sa jednej témy alebo veľmi úzko vymedzeného problému,
 - b) *komplexné*, pri ktorých členovia historického záujmového útvaru nadobúdajú poznatky o rozličných obdobiach historického vývinu,
 - c) *komplexné viacpredmetové*, ktoré sa obyčajne uskutočňujú na konci roka, trvajú niekoľko dní a členovia historického záujmového útvaru si v nich overujú poznatky získané z viacerých vyučovacích predmetov.¹⁵⁹
2. Podľa prostredia, do ktorého sa vychádzky a exkurzie konajú na:
 - a) *vychádzky a exkurzie do kultúrno-osvetových zariadení* (múzeá, archívy, galérie, pamätné izby) a *na výstavy*,
 - b) *vychádzky a exkurzie do škôl, vedeckých a technických ústavov*,
 - c) *vychádzky a exkurzie na historické a pamätné miesta* (hrady, kaštiele, prírodné múzeá, pomníky a pod.) a *do archeologických lokalít*.¹⁶⁰
3. Podľa zaradenia do sústavy vyučovacích hodín na:
 - a) *úvodné*, ktorých úlohou je nazhromažďovať poznatky a skúsenosti členov historického záujmového útvaru, ako aj potrebný učebný materiál, ktorý bude

¹⁵⁷ PETLÁK, Erich: *Všeobecná didaktika*. Bratislava : IRIS, 2004, s. 179.

¹⁵⁸ FRANKO, Vasiľ: *Z teórie vyučovania dejepisu*. Bratislava : SPN, 1981, s. 59.

¹⁵⁹ VELIKANIČ, Ján: *Organizačné formy vyučovania na školách I. a II. Cyklu*. Bratislava : SPN, 1967, s. 277.

¹⁶⁰ FRANKO, Vasiľ: *Organizačné formy dejepisného vyučovania*. Bratislava : SPN, 1973, s. 167.

- predmetom nasledujúcich stretnutí historického záujmového útvaru,
- b) *výkladové* alebo *náučné*, ktorých úlohou je preberať a rozširovať učivo historického záujmového útvaru poznávaním skutočných predmetov a regionálnych prvkov,
 - c) *záverečné*, ktorých úlohou je overovať prípadne dopĺňať získané teoretické a praktické poznatky z predchádzajúcich stretnutí historického záujmového útvaru,
 - d) *prehľadné*, ktoré završujú štúdium širokej problematiky a spravidla sa konajú na záver ročného alebo dvojročného cyklu činnosti historického záujmového útvaru.¹⁶¹

Turistické pochody k historickým miestam si kladú za cieľ spoznávať určitú historickú udalosť alebo činnosť významnej osobnosti, prípadne skupiny ľudí a zároveň pestovať branné a telovýchovné prvky, ktoré prispievajú k harmonickému vývoju mladého človeka. „Kratšie pochody sa organizujú v priebehu školského roka počas voľných dní, dlhšie v priebehu školských prázdnin a absolvujú sa peši alebo v kombinácii s bicyklom.“¹⁶² Organizátormi kratších pochodov býva škola, dlhšie pochody spravidla organizujú turistické kluby alebo centrá voľného času.

Historický záujmový útvar ponúka široké spektrum záujmových činností, počnúc zbieraním historického pramenného materiálu cez predmetové olympiády, historické večierky až po dejepisné exkurzie či vychádzky. Dôležité je, aby vedúci historického záujmového útvaru činnosti často obmieňal, aby sa nestali všednými, teda nudnými, pričom preferovať by mal tie činnosti, ktoré vzbudzujú u členov historického záujmového útvaru najväčší záujem a odozvu.

¹⁶¹ VELIKANIČ, Ján: *Organizačné formy vyučovania na školách I. a II. Cyklu*. Bratislava : SPN, 1967, s. 277.

¹⁶² FRANKO, Vasiľ: *Organizační formy vyučování dějepisu*. In: ČAPEK, Vratislav a kol.: *Didaktika dějepisu II*. Praha : SPN, 1988, s. 259.